

De traditionele nieuwsmedia in Vlaanderen, baken van betrouwbaar nieuws voor iedereen?

Verslag van 80 interviews met wantrouwers en nieuwsmijders

Opleiding journalistiek

Erasmushogeschool Brussel

Inhoud

Vooraf.....	2
Samenvatting.....	3
Opzet en methodiek.....	6
Aanleiding en afbakening.....	6
Sample en methodiek.....	7
Vragenlijst en verwerking.....	9
Resultaten bevraging.....	11
Analyse van deelaspecten.....	11
Aanleiding afhaken: covidberichtgeving als relevante factor.....	11
Waar halen deze mensen hun nieuws?.....	12
Onderscheid tussen betrouwbaar en onbetrouwbaar nieuws.....	14
Redenen voor wantrouwen en afhaken.....	16
Duiding bij redenen voor wantrouwen en afhaken.....	19
Attitudes tegenover traditionele nieuwsmedia.....	22
Acht frames.....	26
Frames bij wantrouwers:.....	27
Nieuws is te partijdig en beleidsbestendig.....	27
Belangenvermenging: ‘wiens brood men eet, diens woord men spreekt’.....	28
Censuur en doofpotoperaties.....	28
Gekleurd door te westerse bril.....	29
Frames bij nieuwsmijders:.....	30
Nieuws is te negatief, te deprimerend.....	30
Nieuwsberichtgeving doet aan bangmakerij.....	31
Nieuws brengt te veel sensatie.....	32
Nieuws is niet nuttig voor mij.....	32
Enkele gevalstudies.....	34
Tot slot.....	39
Bijlagen.....	42
Bijlage 1: vragenlijst van onderzoeksinterviews.....	42
Bijlage 2: beknopte literatuur over wantrouwen en nieuwsmijden.....	43

Vooraf

De oorsprong van dit onderzoek over wantrouwen tegenover de traditionele nieuwsmedia en het mijden (of afhaken) ervan ligt in een reeks interviews die we tussen september 2020 en januari 2021 uitvoerden in de opleiding journalistiek van de Erasmushogeschool Brussel. We bevroegen 26 hoofdredacteurs, vorsers, medewerkers innovatie van mediahuizen en ervaren journalisten naar trends en bezorgdheden voor de toekomst, met 2031 als ijkjaar.

We registreerden bezorgdheden over:

- Het verdienmodel van de media
- Het vertrouwen van mensen in media
- Polarisering en fake nieuws
- Nieuwsconsumptie volgens algoritmes, geïndividualiseerd nieuws

De ongerustheid over een tanend vertrouwen in de media en over polarisering en fake nieuws vormden het vertrekpunt voor verder onderzoek, waarvan het eerste luik hier voorligt: de analyse van 80 interviews met mensen die de Vlaamse nieuwsmedia wantrouwen of deze vermijden/ervan afhaken.

Dit is een onderdeel van een breder opgevat onderzoek dat we 'blinde vlekken' genoemd hebben. Zien de media bepaalde audiences en hun besognes over het hoofd? Leven bij bepaalde audiences blinde vlekken in hun perceptie over hoe media functioneren? Kan het in kaart brengen hiervan aanzetten geven voor het overbruggen van een niet meer te ontkennen kloof tussen media en bepaalde groepen burgers? Een samenvatting van de resultaten vindt u op de volgende bladzijden.

Reacties en vragen zijn welkom.

Ria Goris

Onderzoeker opleiding journalistiek

Erasmushogeschool Brussel

Ria.Goris@ehb.be

0497/ 89 75 22

Samenvatting

Tussen september 2021 en december 2022 hebben we face-to-face interviews afgenomen met 80 gesprekspartners tussen 24 en 77 jaar oud. Ze staan wantrouwig tegenover de traditionele nieuwsmedia, vermijden deze of bevinden zich in een combigroep (wantrouwen + afhaken). We streefden een evenwicht na tussen mannen en vrouwen, jongere en oudere gesprekspartners, verschillende opleidingsniveau's en politieke oriënteringen. Het luik 'methodologie' bevat een overzicht hiervan, en informatie over hoe we deze bevroegden vonden.

Bijlage 1 bevat de lijst van open ended vragen die we hen voorlegden. Ze focusten voornamelijk op de aanleiding voor wantrouwen of nieuwsmijding, de redenen, de attitudes tegenover de traditionele nieuwsmedia, hun gezinsachtergrond en politieke voorkeur, wat ze misten in het nieuws, en wat hen eventueel de weg zou doen terugvinden naar deze media.

Als aanleiding tot afhaken/nieuwsmijden of wantrouwen vonden we opvallend vaak verwijzingen naar covidberichtgeving terug. Voor haast de helft van de gesprekspartners vormde de covidberichtgeving aanleiding voor wantrouwen of afhaken, of heeft ze een al bestaand wantrouwen en neiging tot nieuws mijden beduidend versterkt. Een aantal bevroegden vond de hoeveelheid covidnieuws 'too much', en we noteerden een uitgesproken portie kritiek op wat ervaren werd als eenzijdige framing van de covidberichtgeving. Enkele nieuwsmijders verwezen naar life events, zoals het ouderlijk huis verlaten en op kot gaan, of kinderen krijgen, als aanleiding voor afhaken. Doorgaans ging het om mensen voor wie het nieuws volgen al een lage prioriteit had.

Als redenen voor wantrouwen of afhaken noteerden we de volgende vijf weerkerende thema's: het nieuws is te eenzijdig, het is te negatief, er is belangenvermenging (tussen media enerzijds en politieke of commerciële actoren en adverteerders anderzijds), nieuws doet aan bangmakerij/paniekzaaij, er is censuur in het spel.

Hiervan waren de beduidend vaakst genoemde verwijten: eenzijdigheid, belangenvermenging en negativiteit. Wantrouwers vernoemden vooral eenzijdigheid en belangenvermenging. Afhakers wezen het vaakst op negativiteit van het nieuws. Het verwijt van eenzijdigheid scoorde bij hen ook hoog. Bangmakerij/paniekzaaij werd iets minder vaak vernoemd. Opvallend is dat het argument 'het nieuws is te negatief' sterk speelt in de jongste leeftijdsgroep, tussen 24 en 35 jaar. De bevroegden in die leeftijdsgroep – die volgens surveys hoogst scoort op nieuwsmijden - haakten in belangrijke mate hierop af.

Qua attitudes tegenover de traditionele nieuwsmedia, werden opvallend vaak teleurstelling, kwaadheid en frustratie vernoemd. Ook onverschilligheid en wantrouwen keerden weer. Wantrouwers vertonen een groter emotioneel engagement tegenover de traditionele nieuwsmedia: bij hen overheersen kwaadheid, frustratie, wantrouwen en teleurstelling. Afhakers keren zich vooral teleurgesteld af van de media. In een aantal gevallen is hun houding in de loop van de jaren geëvolueerd van kwaadheid of frustratie naar berusting of onverschilligheid. Enkele respondenten vermelden ook verdriet of een gevoel van machteloosheid.

Bij een verdergaande analyse bekeken we of we de 80 gesprekspartners konden indelen in subgroepen of frames, volgens hun perspectief op de media. Hieronder geven we in een kader de weerkerende frames weer:

Nieuws =

wantrouwers	nieuwsmijders
'te partijdig en beleidsbestendigend'	'te negatief / deprimerend'
Belangenvermenging 'wiens brood men eet, ...'	'bangmakerij, paniekzaaijerij'
'censuur en doofpotoperaties'	'te veel sensatie'
'gekleurd door te westerse bril'	'niet nuttig voor mij'

Frames bij wantrouwers

Het meest voorkomende frame bij wantrouwers is: **'nieuws is te partijdig en beleidsbestendigend'**. Dit perspectief loopt parallel met de kritiek van eenzijdigheid. Media worden gezien als bewakers van de maatschappelijke status quo, ze delen de kant van de machthebbers, de overheden, en stellen zich te weinig kritisch op hiertegenover. Het is de overtuiging van deze subgroep dat stemmen die ingaan tegen het dominante narratief of discours veelal geweerd worden uit de media, denigrerend behandeld of belachelijk gemaakt worden.

De overwegende attitude tegenover de media is hier kwaadheid en frustratie.

Dit perspectief werd in ons sample vooral gedeeld door mannen, voornamelijk politiek rechts georiënteerd, en langgeschoold, maar ook door een aantal vrouwen, overwegend vrouwen met kritiek op de coronaberichtgeving.

Het tweede frame **'belangenvermenging'** gaat gepaard met de overtuiging dat 'wiens brood men eet, diens woord men spreekt'. Er heerst argwaan tegen overlappende belangen tussen de media enerzijds en commerciële actoren (aandeelhouders, adverteerders) en overheden anderzijds. Deze overlappende belangen staan voldoende onafhankelijkheid in de weg, meent wie dit frame onderschrijft. Om die redenen zijn de media niet te vertrouwen.

De vaakst genoteerde attitudes in deze groep zijn wantrouwen/argwaan.

We vonden dit frame terug bij zowel politiek links als rechts georiënteerden, en bij zowel mannen als vrouwen. De meesten waren ouder dan 40 jaar en langgeschoold.

De frames **'censuur en doofpotoperaties'** en **'te westerse bril op de media'** werden beduidend minder vaak vernoemd dan deze hierboven. Bij het hoofdstuk over frames lijsten we nog op wat elk van deze subgroepen missen in de media en wat ze nodig hebben om te overwegen terug te keren naar de traditionele nieuwsmedia. We laten hen telkens ook via quotes aan het woord.

Frames bij nieuwsmijders:

Het frame **'nieuws is te partijdig en beleidsbestendig'** keerde ook in belangrijke mate weer bij nieuwsmijders. Hier was het vaakst genoteerde frame **'het nieuws is te negatief'**. Nieuws voedt niet, het deprimeert, maakt machteloos, biedt te weinig meerwaarde voor deze subgroep om zich ermee in te laten. De lasten wegen zwaarder door dan de baten.

De overheersende attitudes in deze groep zijn teleurstelling, een 'gedepimeerd' gevoel en onverschilligheid.

In deze groep vinden we een duidelijk overwicht van vrouwen en, zoals we al eerder aanstipten, in de jongere leeftijdscategorie – tussen 24 en 35 jaar – is dit een belangrijke reden om af te haken van het nieuwsaanbod.

Bij het frame **'nieuws doet aan bangmakerij/paniekzaaijerij'** is de afkeer tegenover de nieuwsmedia meer uitgesproken. De media overdrijven in de ogen van deze groep zodanig in het opkloppen van crisissen dat dit angst genereert.

De overheersende attitudes hier zijn teleurstelling en stress.

We vinden dit perspectief haast uitsluitend bij respondenten onder de veertig jaar. Dit bevestigt wat hierboven al werd aangestipt: jongere generaties zijn gevoeliger voor een negatieve toon en voor alarmistische berichten. We vinden dit perspectief ook overwegend terug bij mensen die politiek neutraal of links georiënteerd zijn.

De frames **'nieuws brengt te veel sensatie'** en **'het is niet nuttig voor mij'** vonden we terug bij een beduidend kleiner aantal in ons sample.

We laten deze analyses volgen door een drietal gevalstudies, die de beleving en de evolutie van de betrokkenen tegenover de traditionele nieuwsmedia illustreren.

Uit deze 80 interviews destilleerden we ten slotte de volgende vragen of wensen aan het adres van de media:

- Kan er meer ruimte geboden worden aan tegenstemmen, aan meer tegensprekelijk debat tussen diverse standpunten in een verhaal?
- Kunnen jullie bewijzen dat je onafhankelijk opereert tegenover politieke en commerciële actoren?
- Zijn jullie transparant over bronnen, cijfers en werkwijze?
- Kan de berichtgeving meer positieve verhalen brengen, items over veerkracht en verbinding?

Opzet en methodiek

Aanleiding en afbakening

Zoals hierboven aangestipt, vormen een reeks interviews eind 2020 over de toekomst van de journalistiek, met 2031 als ijkjaar, de aanleiding voor het huidig onderzoek over wantrouwen en nieuwsmijden/afhaken.

Meer specifiek kwamen uit de bevragingen met 26 hoofdredacteurs, researchers, medewerkers innovatie van mediahuizen en ervaren journalisten, volgende positieve en negatieve scenario's over vertrouwen versus wantrouwen in de media naar voor:

Het **positieve scenario**, namelijk het vertrouwen in de media blijft overeind, ziet er zo uit:

De media worden weliswaar kritisch in vraag gesteld maar de verlichtingswaarden blijven overeind. Onafhankelijke media en journalistiek blijven bestaan. Burgers krijgen informatie die voldoende gecheckt en betrouwbaar is, en zijn overtuigd van de betrouwbaarheid van de journalistiek. Journalistiek blijft aan de kant van de democratie staan. De openbare omroep kan ten volle haar rol blijven spelen. De kloof met de groeiende groep burgers die zich afgekeerd hebben is gedicht, mogelijk wel pas nadat deze eerst een dieptepunt heeft bereikt.

Het **negatieve scenario**, namelijk geen vertrouwen in de media, ziet er zo uit:

Journalistiek staat niet langer aan de kant van de democratie. Mensen hebben geen geloof meer in de media en vertrouwen ook journalisten niet meer. De journalistiek is er niet in geslaagd de kloof te dichten met grote bevolkingsgroepen. Klassieke media zijn er niet geslaagd sociale media terug in hun kot te drijven. Er is omzeggens geen onafhankelijke journalistiek, en evenmin een openbare omroep. Er is geen gebrek aan nieuws, maar het is onmogelijk om betrouwbare van onbetrouwbare informatie te onderscheiden. Dit zorgt voor een stijgend wantrouwen.

Na het doornemen van relevante literatuur¹, met bijzondere aandacht voor resultaten van Reuters Digital Report die jaarlijks de prevalentie van het vertrouwen in media en nieuwsmijden meten, formuleerden we als eerste onderzoeksvraag: **waarom wantrouwen mensen traditionele nieuwsmedia of haken ze ervan af?**

Via diepte-interviews zochten we naar 'emerging issues', sentimenten, redenen voor afstand nemen en ontwikkelingen in de perceptie van mensen over deze media.

Uit de literatuur en studie van surveys blijkt duidelijk dat we bij het betrekken van onderzoekspersonen voldoende oog dienen te hebben voor jongere leeftijdsgroepen, en voor burgers die politiek eerder rechts georiënteerd zijn. De jongere leeftijdsgroepen scoren daarbij zowel qua nieuwsmijding als wantrouwen relatief hoog; politiek rechts georiënteerde burgers scoren hoger dan gemiddeld op wantrouwen.

Bij het zoeken naar gesprekspartners streefden we een evenwicht na tussen mannen en vrouwen, kort- en langgeschoolden, politiek links, rechts en neutraal (of ongeïnteresseerd)

¹ Zie bijlage 2

georiënteerde burgers, en diverse leeftijdsgroepen, met extra aandacht voor de jongere categorie. We hanteerden daarbij een cut-off age van 24 jaar als minimum, omdat we mensen met voldoende levenservaring zochten om te reflecteren over de evolutie in hun houding tegenover de media. De jongste categorie in dit sample is tussen 24 en 35 jaar oud.

We zijn tussen september 2021 en december 2022 door zee gegaan met een selecte groep gesprekspartners.

Eerst moeten we verduidelijken wie we verstaan onder ‘wantrouwers’ enerzijds en ‘nieuwsnijders’ of ‘afhakers’ anderzijds.

Literatuur wijst uit dat het moeilijk is een standaard definitie te geven van deze fenomenen vermits diverse onderzoekers en studies hierin uiteenlopende definities of afbakening hanteren². Wat nieuwsnijders of afhakers betreft, zochten we naar mensen die intentioneel en structureel het nieuws mijden, dus bewust en niet occasioneel tijdens het weekend of vakanties bijvoorbeeld.

Afhakers en nieuwsnijders zijn technisch enigszins onderscheiden groepen: bij afhakers gaat het om mensen die op een bepaald moment afgehaakt zijn van het traditioneel nieuwsaanbod. De term nieuwsnijders is ruimer: ook mensen die zich nooit geïnteresseerd hebben in het nieuwsaanbod horen hierbij. In ons sample zijn de meeste nieuwsnijders afhakers, slechts een kleine minderheid heeft zich nooit geïnteresseerd aan het nieuws. Om deze reden hebben we beide groepen als één groep behandeld, en slaan de termen afhakers en nieuwsnijders op hetzelfde fenomeen: bewust afstand nemen van het aanbod van de traditionele nieuwsmedia. We gebruiken ze daarom allebei om deze groep aan te duiden.

Bij wantrouwers spreken we ook wel van ‘afkrakers’. Hier is ‘afkraken’ de ruimere term van de twee. Mensen kunnen de media afkraken om andere redenen dan wantrouwen, maar omdat wantrouwen of afkeer een wekerend element is in deze groep van ons sample, gebruiken we de termen afkraken en wantrouwen als equivalenten.

Sample en methodiek

We vonden 80 gesprekspartners langs verschillende wegen, op een selecte wijze: enerzijds in de eigen kennissenkring (bijvoorbeeld een teamgenoot van een broer die bij de voetbal speelt), of via oproepen op eigen socialemediakanalen. Verder ook via oproepen op algemene socialemediakanalen (bijvoorbeeld FB ‘ge zijt van Hasselt’ of ‘durf te vragen’) en via de kanalen van specifieke groepen als Apache, Doorbraak, PVDA, Vlaams Belang Jongeren, KifKif en Extinction Rebellion. Deze studie pretendeert niet representatief te zijn. We bereikten op deze wijze wel mensen die niet makkelijk warm te maken zijn voor deelname aan surveys. De omvang van het sample laat toe om wekerende redenen voor wantrouwen of afhaken, attitudes en achtergronden te vatten.

Een voorbeeld van een oproep tot medewerking (soms licht aangepast aan doelgroep):

Heb je het gehad met het nieuws van de klassieke media (radio, kranten, tv, socials van klassieke media) en volg je het niet meer? Of volg je het wel en vind je het weinig

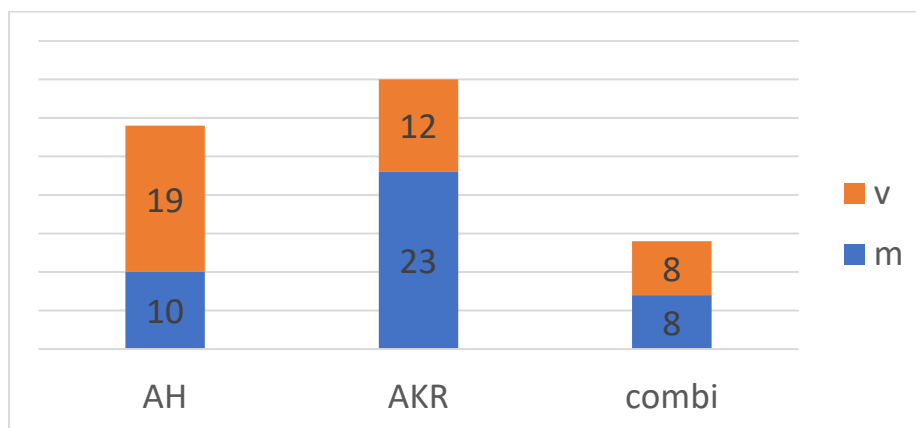
² Zie bijlage 2

geloofwaardig? In de Erasmushogeschool Brussel doen we onderzoek naar wie afhaakt van het nieuws of er weinig vertrouwen in heeft. We willen begrijpen waarom dat is. Ben je bereid hieraan mee te werken via een gesprek van ongeveer een uur? De gegevens worden anoniem verwerkt.

Bij de selectie van onze gesprekspartners zijn we uitgegaan van ‘self declaration’ met correctie. We voerden een kort telefonisch gesprek met potentiële gesprekspartners om af te toetsen of het inderdaad mensen betrof die uitgesproken afkerig/wantrouwend staan tegenover de traditionele nieuwsmedia, of deze actief vermijden. Mensen die niet beantwoordden aan wie we zochten, hebben we uit het sample geweerd. Wel traden tijdens de interviews ‘tussengevallen’ op. Het gebeurde bijvoorbeeld dat iemand die vooraf gezegd had een nieuwsmijder te zijn toch nog dagelijks nieuwsitems op zijn feed zag passeren, en daar nog geregeld op klikte, soms om zich vervolgens te ergeren aan het nieuws. Deze gesprekspartners brachten we niet onder bij ‘nieuwsmijders’, en evenmin bij ‘wantrouwers’. We plaatsten deze personen bij de groep ‘combi’. Op deze wijze bekwamen we uitgesproken groepen ‘wantrouwers’ en ‘nieuwsmijders/afhakers’ en voerden we een correctie uit bij het ‘self declared’ nieuws mijden of wantrouwen. Ons sample bevat 35 wantrouwers, 29 nieuwsmijders/afhakers en 16 personen in de combigroep.

Om relevante variaties binnen de groepen wantrouwers en nieuwsmijders niet over het hoofd te zien, besloten we van meet af aan tot een redelijk groot sample aan diepte-interviews. Dit was mogelijk door de gecombineerde inzet van de structurele onderzoeker, twee onderzoeksassistenten en de medewerking van onze laatstejaarsstudenten journalistiek. Deze laatsten namen elk één interview voor hun rekening. Op deze wijze bekwamen we tussen september 2021 en december 2022 80 interviews.

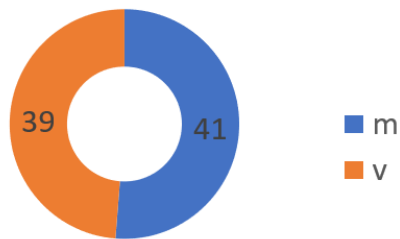
Verdeling afhakers / wantrouwers / combigroep volgens geslacht:

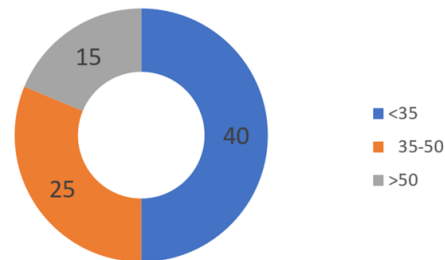
Hieronder geven we een aantal relevante kenmerken van deze 80 gesprekspartners weer.

We spraken met 41 mannen en met 39 vrouwen tussen de 24 en 76 jaar. De gemiddelde leeftijd van alle gesprekspartners is 38,2 jaar. De gemiddelde leeftijd van mannen is 39,2 jaar, die van vrouwen 37,3 jaar. Hieronder volgen ook gegevens over scholingsniveau (licht overzicht van langgeschoolden) en politieke oriëntatie (evenwichtige verdeling links, rechts en 'neutraal').

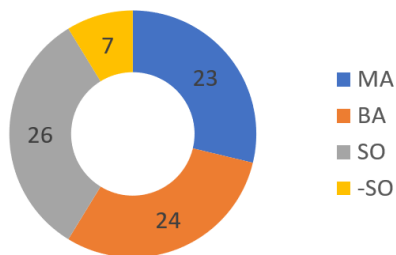
Mannen / vrouwen

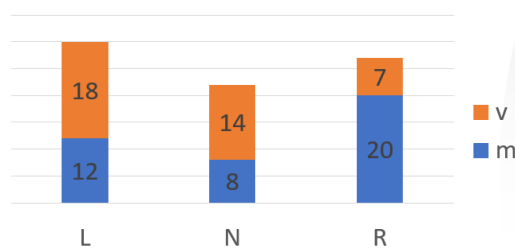
Leeftijd:

Opleiding

Politiek Links / Centrum / Rechts

Vragenlijst en verwerking

De interviews gebeurden face-to-face, voor het overgrote deel op een gedeelde fysieke locatie, in enkele gevallen via digitale interface wegens covidrestricties. Ze werden gevoerd aan de hand van een semi-gestructureerde vragenlijst, die u in bijlage 1 vindt. De vragen bevatten naast items over de media zelf, ook vragen naar de jeugd en scholing van de betrokkenen, naar hun vertrouwen in politiek en naar hun politieke oriëntatie, en naar hun waardenkader. Alle interviewers werden geïnstrueerd om door te vragen op elementen die een dieper inzicht gaven op de houding tegenover de media, en op de evolutie van deze houding. De vragen werden open-ended geformuleerd, op enkele schaalvragen na (over vertrouwen in media en in politiek, en positie op het politieke spectrum).

We brachten de deelaspecten van deze interviews onder in *codes*. Bij redeneren om afstand te nemen tegenover de media identificeerden we enkele belangrijke *deelcodes*, zoals eenzijdigheid, belangenvermenging en negativiteit van het nieuws. We registreerden de uitspraken van de interviewees hierover onder deze en andere *codes* in de categorie

'reden(en) voor wantrouwen/afhaken'. Idem dito met attitudes tegenover de nieuwsmedia en andere items van de vragenlijst. De uitspraken in deze verschillende *codes* relateerden we vervolgens aan kenmerken van de gesprekspartners, zoals leeftijd, politieke oriëntatie, gezinsachtergrond enzomeer. Op deze wijze konden we in het totale sample weerkerende thema's of rode lijnen onderscheiden. Deze thema's hebben we *frames* genoemd: perspectieven waarmee bepaalde mensen naar de media kijken. Elk van deze *frames* gaat gepaard met dominante attitudes en een set van wensen aan de media, met weerkerende persoonlijkheidskenmerken en indicaties van persoonlijke achtergronden die mee deze houding verklaren.

Resultaten bevraging

Achtereenvolgens brengen we de analyse van deelaspecten van de 80 onderzoeksinterviews, en stellen we acht *frames* voor die deelgroepen van wantrouwers en afhakers representeren.

Analyse van deelaspecten

Aanleiding afhaken: covidberichtgeving als relevante factor

Een van de vragen aan de interviewees luidde: ‘Wanneer begon berichtgeving je te irriteren of begon je af te haken? Was er een concrete aanleiding?’

Een aantal respondenten gaf aan dat er voor hen geen concrete aanleiding was. Ze stonden altijd al kritisch tegenover het nieuws, soms gevoed door kritische ouders, soms vanuit een eigen kritische ingesteldheid. Een aantal nieuwsmijders gaf aan dat ze al veel jaren onverschillig staan tegenover nieuwsberichtgeving, en zich liever met andere zaken bezighouden.

Hiernaast zijn er enkele wekerende aanleidingen voor afhaken of wantrouwen. De vaakst vernoemde, door meer dan een derde van alle gesprekspartners, is de covidberichtgeving. Wel 37 van de 80 interviewpartners gaven aan dat dit hen deed afhaken of wantrouwen, of een negatieve attitude tegenover de traditionele nieuwsmedia in belangrijke mate versterkt heeft. Enkele quotes hierover:

Een wantrouwer: *“De onmiddellijke trigger was de armoede van het coviddebat. Er is ons gezegd wat we moesten doen om ons te beschermen tegen covid en om anderen te beschermen tegen covid. Dat is ons gezegd door een beperkte groep van virologen en epidemiologen die geen tegenspraak verdroegen.”*

Een afhaker: *“Ik begon het nieuws steeds minder te volgen door de coronacrisis. Dan was er eerst een hele periode met een overload van nieuws. Dat was in de volle lockdown zo en dan zaten we met ons gezin ook echt elke dag, drie keer per dag soms, naar het nieuws te kijken zodat we de cijfers konden volgen. Dus dan keek ik echt enorm veel naar het nieuws. Daarna heb ik daar op een bepaald moment een degout van gekregen, van de negativiteit van het nieuws. En misschien ook doordat het nieuwe ervan af was. Dan ben ik daar echt steeds minder en minder naar beginnen kijken.”*

De afhaker hierboven, een vrouw van 27, geeft een evolutie aan die ook door surveys gedocumenteerd wordt³: de beginperiode van covid trekt haast iedereen naar de traditionele media. Terwijl een deel van de bevolking aan de buis of het scherm gekluisterd blijft, haakt een deel van de bevolking af door een overload aan coronanieuws, door twijfel over de accuraatheid van sommige elementen, of ergernis over hetzelfde kransje experts.

Andere, minder vaak vernoemde aanleidingen om afstand te nemen van de traditionele nieuwsmedia vormden de terroristische aanslagen (deprimerend), de twijfel die Trump

³ En door meerdere kwalitatieve studies in diverse landen: zie literatuuroverzicht achteraan

zaaide over de mediaberichtgeving (fake news), de oorlog in Oekraïne (deprimerend) of de negatieve houding van de traditionele nieuwsmedia tegenover Vlaams Belang.

Twee gesprekspartners vermeldden dat universitaire mediastudies hun kritische blik op de media gevormd en gevoed hebben.

Ten slotte wees een zestal respondenten op bepaalde *life events* als aanleiding: op kot gaan en daardoor losgekoppeld worden van de media in het ouderlijke huis, het krijgen van kinderen en alle aandacht die hiernaar gaat, of een verruimde en kritische blik op het wereldnieuws via een relatie met iemand uit een andere cultuur.

Ter illustratie een citaat van een jonge moeder die zegt zelfs twijfels te ontwikkelen over haar moederschap door de mediaberichtgeving:

“Ik ben beginnen afhaken van het nieuws tijdens de coronapandemie toen ik zwanger was en later dan mama geworden ben. Ik was zwanger tijdens de coronaperiode en dat was op zich al heel zwaar omdat je je vrienden en familie niet mocht zien. Als je daarnaast dan nog eens het nieuws opzet om te horen hoe slecht het er aan toe gaat met iedereen, dan heb je daar op den duur helemaal geen zin meer in om zulke dingen te zien en te horen. Nu, door de oorlog in Oekraïne, ben ik volledig afgehaakt, want als ik alleen maar al dat slecht nieuws zie, begin ik mij af te vragen waarom ik eigenlijk een kind op deze wereld gezet heb. Ik begon te twijfelen aan mezelf en of ik wel een goede moeder was.”

Conclusie: er zijn diverse aanleidingen om afstand te nemen van de traditionele nieuwsmedia, met als meest aangehaalde aanleiding de coronaberichtgeving

Waar halen deze mensen hun nieuws?

Een van de vragen luidde: ‘Welk nieuws volg je nog wel/niet meer?’

Bij het in kaart brengen van deze gegevens focusten we op wat wantrouwers en bevraagden in de ‘combigroep’ aangaven. De nieuwsmijders geven immers aan zo goed als alle nieuws te mijden. Eén afhaker zei zelfs haar moeder geblokkeerd te hebben op Facebook omdat deze geregeld nieuwsitems postte. Afhakers gaven wel aan doorgaans informatie op te vangen via hun partner, andere gezinsleden en/of collega’s. Indien een onderwerp hen interesseert of aanbelangt, zoeken ze er zelf verder over op.

We registreerden de specifieke media waar wantrouwers naar verwezen, zonder bijzondere aandacht voor de concrete platformen waarlangs ze het nieuws consumeren. Het opzet van ons onderzoek was geen nieuwsrepertoirestudie.

We vonden bij dit item geen onderscheid tussen bronnen van mannen en vrouwen, wel tussen politiek rechts en links georiënteerde interviewees. We maakten een onderscheid tussen traditionele nieuwsmedia en alternatieve nieuwsmedia⁴.

Bronnen die we registreerden bij politiek rechts georiënteerde gesprekspartners:

- *Qua traditionele nieuwsmedia:* de te verwachten media worden vermeld, zoals VRT, VTM, Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad, De Standaard en De Tijd. Slechts twee van deze respondenten verwezen naar De Morgen, wat weinig verwonderlijk is vermits deze krant een traditioneel eerder links stempel draagt.
- *Qua alternatieve nieuwsmedia:* Doorbraak en PAL news, en in mindere mate 't Scheldt zijn vaak geconsulteerde bronnen. Een aantal van de respondenten kijkt bovendien naar internationale media zoals Fox News, CNN, De Correspondent, Causeurs... Verder geeft een deel van deze mensen aan op Twitter, Facebook of Instagram rechtse partijen of tenoren te volgen zoals Vlaams Belang, Tom Van Grieken, Bart De Wever, Theo Francken... Enkele mensen geven aan anti(covid)vaccingroepen en tenoren te volgen via hun sociale media en youtube. (bijvoorbeeld Tegenwind tv, Blckbx.tv, Rumble, Compleetdenkers, the Human side...)

Bronnen die we registreerden bij politiek links georiënteerde gesprekspartners:

- *Qua traditionele nieuwsmedia:* dezelfde bronnen als hierboven keren weer, met iets vaker vermelding van De Morgen
- *Qua alternatieve nieuwsmedia:* Apache en DeWereldMorgen worden door een aantal van deze gesprekspartners geconsulteerd, enkelen volgen Doorbraak; sommigen ook De Groene Amsterdammer, het programma Vranckx, het weekblad van de PVDA. Enkele mensen vermelden buitenlandse onderzoeksjournalistieke bronnen, zoals Global research, Ellaster, Investigation, the Guardian. Een paar bevraagden wezen op bronnen die kritisch zijn voor het covidbeleid en de berichtgeving hierover (voorbeelden zie hierboven).

Conclusie: De vraag naar welke nieuwsbronnen mensen consumeren leverde weinig verrassende antwoorden op. Opvallend is dat veel mensen die zegden wantrouwig te staan tegenover de traditionele nieuwsmedia meerdere van deze bronnen consulteren. De meerderheid gaf aan zowel kranten als audiovisuele nieuwsmedia te volgen, en wel op dagelijkse basis. Hiernaast laten ze zich voeden door bronnen die een ander narratief brengen op nieuws, en soms ook op de traditionele nieuwsmedia, wat uiteraard hun kritische houding voedt.

⁴ Omschrijving: zie bijlage 2

Onderscheid tussen betrouwbaar en onbetrouwbaar nieuws

Eén van de vragen luidde: 'Hoe maak je het onderscheid tussen nieuws dat je vertrouwt en nieuws dat je niet vertrouwt'?

De gesprekspartners gaven vooral volgende drie criteria aan:

- Door naar de bron te kijken (selectief, 'deze bron wel, andere minder...')
- Door zelf onderzoekwerk te verrichten
- Gevoelsmatig (vertrouwen op intuïtie of buikgevoel)

Enige uitleg bij elk van deze 'methodes':

- **Door naar bron te kijken:**

Een aantal mensen gaven aan op basis van het medium of een bepaalde figuur vertrouwen te hebben in het gebrachte nieuws. Sommigen verwezen naar een eerder traditionele bron, zoals Belga, of naar specifieke onderdelen van de traditionele media, zoals het programma Vranckx. Heel wat gesprekspartners verwezen naar alternatieve media zoals Apache, Doorbraak of 't Scheldt. Of naar bepaalde wetenschappelijke bronnen zoals bepaalde academici – soms dissidente stemmen in het coronadebat – of tijdschriften, bijvoorbeeld The Lancet, Nature, British Medical Journal. We noteerden heel wat alternatieve media en socialemediabronnen (bepaalde tenoren, politiek of academisch) als geloofwaardige bronnen. Sommigen vinden hun gading in bepaalde buitenlandse media, zoals The Guardian, of de site Jacobin van linkse journalisten in de VS. Sommige respondenten gaven aan dat ze zelf weinig media en bronnen consulteren, maar vertrouwen op het oordeel van iemand in hun naaste omgeving.

Het antwoord 'door naar de bron te kijken', een autoriteitsargument dus, vonden we vooral terug bij wantrouwers.

Enkele uitspraken die dit illustreren:

(soort media waaraan deze persoon geloof hecht) *"Met onafhankelijke journalisten die niet de agenda van één of andere werkgever moeten volgen maar die onafhankelijke onderzoeksjournalistiek brengen. Dan ben ik geneigd om daar eerder vertrouwen in te hebben of geloof aan te hechten dan iets dat vanuit een agenda komt of vanuit een openbare omroep."*

"Soms is dat de VRT, en de VTM ook. Maar het meest betrouwbare voor mij, het 't Scheldt misschien, dat vind ik wel een goeie."

"Bijvoorbeeld Rudi Vranckx, daar heb ik echt vertrouwen in als Belgische journalist, en zijn team gewoon. En voor de rest bij de Arabische media kijk ik meer naar "hoe dit is opgebouwd? Dus als veel mensen die daar zelf wonen aan het woord worden gelaten,

geeft dat mij al meer vertrouwen dan dat het gewoon een reporter is die gewoon ter plekke staat, en met zijn micro voor een bepaald gebouw iets staat af te lezen. Ja, dat vertrouw ik al helemaal niet.”

- **Door zelf opzoekwerk te verrichten:**

Een aantal respondenten gaven aan dat ze bij thema's die hen interesseren of waar ze wantrouwig tegenover staan, zelf proberen te graven op websites, sociale media, gespecialiseerde tijdschriften; of proberen hun perspectief scherp te stellen door verschillende media met elkaar te vermijden. Enkelen consumeren zowel verschillende traditionele media als alternatieve media zoals Apache en/of DeWereldMorgen en Doorbraak en/of PALnews, en bovendien vaak nog bepaalde tenoren via socialemediakanalen.

We kwamen deze strategie om tot een oordeel te komen vooral tegen bij wantrouwers en bij mannen. Het vergt een engagement om op deze wijze te werk te gaan, en tijd die veel afhakers liever niet willen besteden aan traditionele of alternatieve bronnen.

Enkele uitspraken die dit illustreren:

“Ik lees veel op alternatieve websites zoals Apache en DeWereldMorgen, maar ook Franse, Engelstalige.... Ik lees daar heel veel alternatieve info over covid en klimaatcrisis. Ik ga dan dubbelchecken in de MSM wat zij daarvan denken, wat de topvirologen of the established climate experts zeggen. Ik kom vaak tot de conclusie dat wat weggezet wordt als fake news geen fake news is. Wat mij dan meer en meer overtuigd dat de MSM voor een groot deel verantwoordelijk zijn voor het beschouwen van echt nieuws als fake news.”

*“Als ik bepaalde artikels lees bijvoorbeeld van Apache en dan de vergelijking maak met de reguliere pers... Bijvoorbeeld Somers doet een voorstel waarvan ik op het eerste zicht denk: dat is nu een goed voorstel. Dan ga je dan ontleed zien door een andere pers en denk je: tja, daar had ik zo nog niet bij stilgestaan. Ja, dat schijnt helemaal geen goed voorstel. Zo zijn er dagdagelijks voorbeelden. **Je gelooft dat de analyses van Apache wel kloppen?** Ja, alleen al dat ze niet gesponsord worden door het grootkapitaal. Onafhankelijke media. De Groene Amsterdammer, daar heb ik ook een online abonnement op, daar lees je ook die dingen allemaal he.”*

- **Gevoelsmatig:**

Tot slot is een groep respondenten, en zij zijn niet de uitzonderingen in dit sample, die aangeeft te rekenen op hun intuïtie of buikgevoel, die gevoelsmatig beslissen of bepaalde bronnen in hun ogen integer of geloofwaardig zijn of niet. Soms baseren ze zich op een bepaalde journalistieke wijze van voorstelling, zoals een item

sensationeel brengen, dat hen tot een negatief oordeel over de geloofwaardigheid ervan brengt.

We vonden deze wijze om het onderscheid te maken tussen nieuws dat wel of niet vertrouwd wordt, hoofdzakelijk terug bij nieuwsmijders.

“Dat is een gevoel. Ik ben iemand die meer leest dan luistert, en hoe minder uitroeptekens en straffe ‘one-liners’, hoe meer ik het vertrouw.”

“Ik heb op alles sowieso een kritische blik, maar eigenlijk is het eerder wat buikgevoel. Ik kan het niet echt uitleggen.”

“Ik voel dat een beetje aan. Als ik merk dat het echt een sensationele titel is, dan wil ik het al niet meer lezen.”

Conclusie: We kunnen drie grote strategieën onderscheiden die de bevraagden hanteren om het onderscheid te maken tussen betrouwbaar en onbetrouwbaar nieuws. Door naar de bron te kijken (autoriteitsargument) en ‘door zelf opzoekwerk te verrichten’ vonden we vooral terug bij wantrouwers. Verschillende media of socialemediabronnen bewust met elkaar vergelijken hoort hierbij. Als derde werkwijze werd verwezen naar een buikgevoel of intuïtie, bepaalde figuren of bronnen die betrouwbaarheid uitstralen. Dit vonden we vooral terug bij een aantal afhakers.

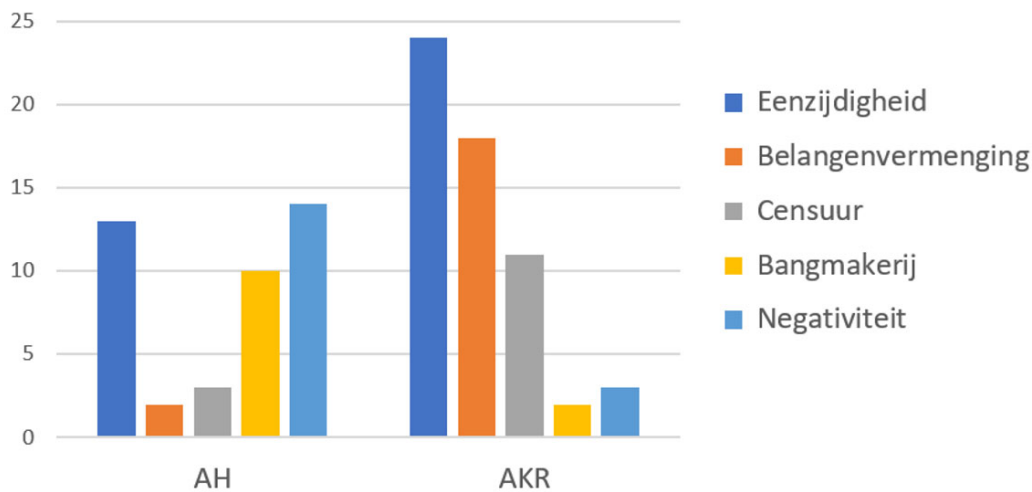
Redenen voor wantrouwen en afhaken

Op de vraag ‘Wat maakt dat je de traditionele nieuwsmedia wantrouwt / ervan afhaakt’ registreerden we verschillende punten van kritiek, waarvan één er met kop en schouders bovenuit steekt: eenzijdigheid werd maar liefst door 37 van de 80 geïnterviewden vernoemd. Hieronder wordt verder toegelicht wat verstaan mag worden onder ‘eenzijdigheid’. Andere punten van kritiek, zoals de negativiteit van het nieuws of vermeende belangenvermenging tussen media enerzijds en politiek en/of commerciële belangen anderzijds werden slechts half zo vaak of minder aangegeven. Verder keerden meermaals terug: het nieuws doet aan bangmakerij/paniekzaaierij, en er is censuur. Een kleinere groep mensen gaf aan dat het nieuws niet nuttig was voor hen.

We bekijken hieronder welke van deze punten van kritiek vooral bij welke groepen terugkeren:

Bij wantrouwers en nieuwsmijders

Onderstaande grafiek geeft de tendens van hoe deze items leven bij wantrouwers (AKR) en bij afhakers (AH). Terwijl ‘eenzijdigheid’ hoog scoort als punt van kritiek bij zowel wantrouwers als afhakers, scoort ‘negativiteit van het nieuws’ en ‘bangmakerij’ sterker bij de afhakers, en leeft het verwijt van ‘belangenvermenging’ en ‘censuur’ vooral bij wantrouwers.

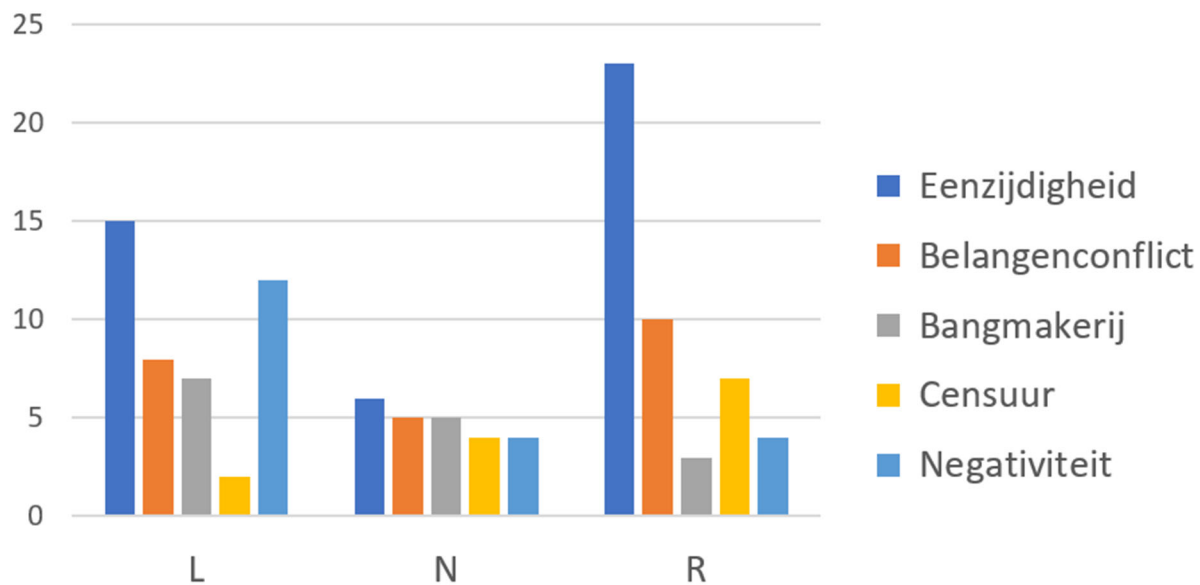

Opvallend is dat de respondenten, doorheen hun soms scherpe kritiek, de traditionele journalistieke waarden erkennen. Ze gaan ervan uit dat journalistiek objectief, onpartijdig en onafhankelijk dient te zijn. Sommige respondenten verwezen verder nog naar deze journalistieke praktijken: alle klokken van een verhaal laten horen, een weerspiegeling zijn van wat leeft in de samenleving, graven naar de waarheid, en weerwoord bieden. Enkele respondenten vinden dat de media te veel een ‘meningenbrij’ brengen, en menen dat de journalistiek hierin strenger dient te zijn, en eigen meningen achterwege moet laten.

Bij politiek links en rechts georiënteerde burgers

Kijken we naar de link tussen de redenen van wantrouwen en afhaken en politieke oriëntatie, dan stellen we vast dat de kritiek van ‘eenzijdigheid’ bij zowel links als rechts sterk scoort. Verder valt de hoge score van negativiteit op links op. Mogelijk kan die mede verklaard worden door het hogere aantal vrouwen op links in ons sample, en het hogere aantal mannen op rechts (mannen op rechts vonden we spontaan, voor vrouwen moesten we meer moeite doen). Meer vrouwen zijn afhakers in ons sample, meer mannen zijn wantrouwers. Dit komt overeen met bevindingen in surveys.⁵ Bij afhakers vormt ‘negativiteit van de nieuwsberichtgeving’ een prominente reden om afstand te nemen.

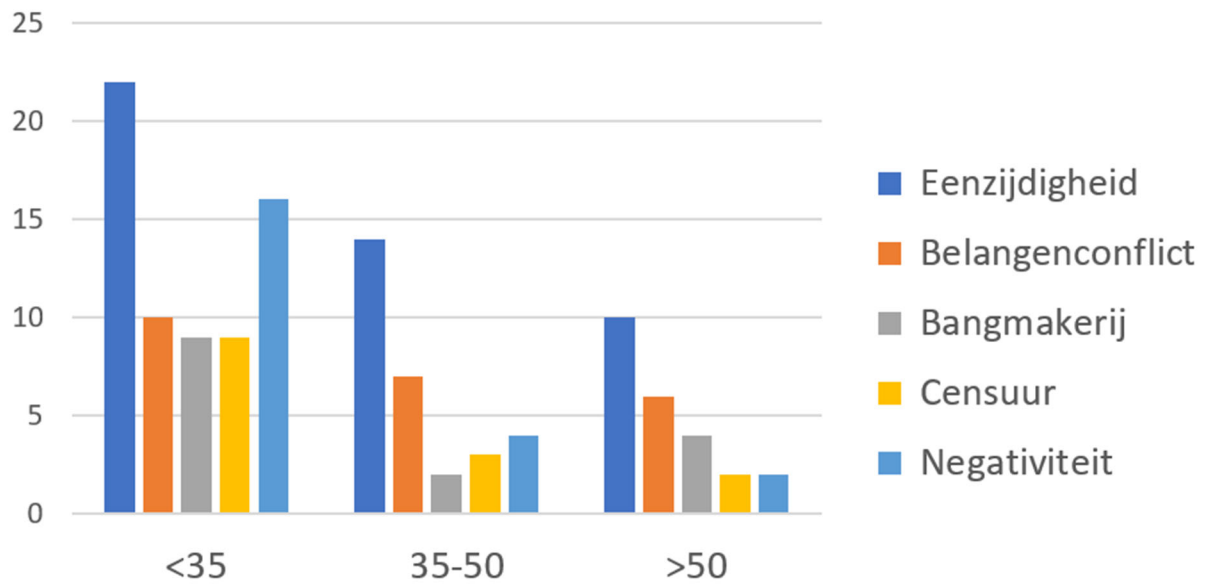
⁵ Zie bijlage 2

Bij diverse leeftijdsgroepen

We legden de leeftijdscategorieën naast de meest vermelde kritieken. We zien ‘eenzijdigheid’ terugkeren in alle leeftijdscategorieën. Opvallend is de hoge vermelding van ‘negativiteit’ door de jongste leeftijdsgroep, die tussen 24 en 35 jaar. Deze groep blijkt het meest gevoelig te zijn voor wat ze percipiëren als negatieve berichtgeving. In ons sample bevat deze groep verhoudingsgewijs meer afhakers dan wantrouwers, wat mogelijk mee deze hoge score verklaart. Het is geen toeval dat deze leeftijdsgroep veel afhakers bevat. Surveys bevestigen de tendens van jongvolwassenen om afstand te nemen van traditionele nieuwsberichtgeving⁶. Meer dan eens verwijzen deze bevrageden naar het feit dat vrienden van hen het ook voor bekeken houden met het nieuws.

⁶ idem

Duiding bij redenen voor wantrouwen en afhaken

Eenzijdigheid

Het aspect 'eenzijdigheid van de media' keert zo vaak terug in de interviews dat deze motivatie een verdere lezing vraagt: wat verstaan de gesprekspartners dan wel onder eenzijdigheid? Uit een bijkomende analyse kwamen deze drie deelaspecten van eenzijdigheid naar voor:

- er worden geen twee kanten van het verhaal gebracht
- mediaconcentratie en kapitaal zorgen voor eenheidsworst
- De overheidsagenda wordt doorgedrukt.

We lichten deze aspecten achtereenvolgens toe.

- **Geen twee kanten van het verhaal:** onder deze noemer noteerden we kritieken als 'andersdenkenden worden doodgezwegen', 'andere standpunten worden genegeerd' en 'media kiezen kant'.

Enkele uitspraken die deze overtuigingen illustreren:

"De ongelooflijke eenzijdigheid, de media die me nu vaak overkomt als propaganda, stoort me geweldig. Als er meerdere stemmen zouden zijn, zou ik de media geloofwaardiger vinden. Ik ervaar een grote eenzijdigheid en zwartmaken van mensen die er anders over denken."

"De andere kant niet aan bod laten komen, voedt extremisme en polarisering alleen maar."

- **Mediaconcentratie en kapitaal zorgen voor eenheidsworst:** onder deze noemer vielen uitspraken als ‘de kranten zijn onderling inwisselbaar geworden’, ‘wiens brood met eet, diens woord men spreekt’ en ‘belangen van overheid en grootkapitaal overlappen’.

Enkele uitspraken die deze overtuigingen illustreren:

“Het is allemaal eenheidsworst, het gaat niet meer om kwaliteit maar om wat geld opbrengt.”

“Er is een concentratie opgetreden en als ze (de journalisten) aan de deur vliegen, dan hebben ze waarschijnlijk geen alternatief want er is een vreselijke concentratie. Er is weinig plaats. (...) er is zelfcensuur.”

- **Overheidsagenda wordt doorgedrukt:** onder deze noemer noteerden we uitspraken als ‘media zijn de spreekbuis van de regering’ of ‘media zijn de communicatiedienst van de overheid geworden’.

Enkele uitspraken die deze overtuigingen illustreren:

“De federale regering had een bepaald doel voor ogen om de bevolking maatregelen te doen volgen, en daarin zijn de mainstream media te fel in meegegaan.”

“Ik lees ik nog dagelijks de krant, maar ik zie het niet meer als objectief nieuws. Ik zie het wel als de spreekbuis van de regering.(...) De kritische vragen worden tegenwoordig niet meer gesteld.”

“De persberichten van de bedrijven zijn voorgelezen geweest, de persberichten van de overheid zijn voorgelezen geweest. Dan denk ik van: ge hebt geen ambacht om nieuwsdoorgever te zijn want dan is Twitter of Facebook daar veel beter voor georganiseerd.”

Bepaalde kritieken komen meer voor bij bepaalde groepen, zoals hieronder bij ‘acht frames’ verder toegelicht wordt. ‘Eenzijdigheid’ is alleszins een veelgehoorde kritiek bij zowel wantrouwers als afhakers (bij 37 van de 80 gesprekspartners).

Belangenvermenging

Eenzijdigheid mag dan al naar voor komen als vaakst vermeld punt van kritiek, het verwijt of de overtuiging van ‘belangenvermenging’ werd door ongeveer een kwart van de interviewees vernoemd. Ze menen dat er overlappende belangen in het spel zijn tussen media enerzijds en overheid en commerciële belangen anderzijds. Ze zeggen eraan te twifelen of media voldoende onafhankelijk staan tegenover de hand die de media in hun ogen voedt en aanstuurt, enerzijds de overheid en anderzijds commerciële spelers als aandeelhouders en adverteerders. Bij sommigen, vooral een aantal burgers uit rechtse hoek,

leeft de overtuiging dat de media in sterke mate gesubsidieerd worden door de overheid. Enkele uitspraken dit deze overtuigingen illustreren:

“De media eet uit het hand van de politiek omdat ze subsidies krijgen.”

“(Bepaald mediahuis) zit diep verweven in de elitaire structuren van onze maatschappij. Je krijgt een bepaalde bandbreedte als journalist en komt in de problemen als je daarbuiten gaat.”

We lichten hieronder bij ‘acht frames’ verder toe bij wie dit vooral voorkomt. Deze kritiek weerklinkt veel sterker vanuit wantrouwers dan vanuit afhakers.

Negativiteit

Een groot wekerend thema is de perceptie van de negativiteit van het nieuws: nieuws voedt niet, het inspireert niet volgens veel afhakers. Integendeel, het maakt machteloos om te lezen over zaken waar men persoonlijk niets aan kan veranderen, het geeft extra stress aan soms al stressvolle levens. Het werkt deprimerend, stellen een aantal respondenten. Zoals geïllustreerd in volgende uitspraken:

“Het deprimeerde me, al die negatieve contexten. Ik werd daar echt depressief van. Ja, ik word er negatief geladen van. Waar je je geest mee voedt, dat heeft effect op u, zeker als het repetitief is.”

“Ik begon puur af te haken omdat ik de laatste tijd steeds meer en meer negatief zag. Ook alles ging en draaide enkel alleen maar om covid-19. Er was precies niks meer positief, ook er was echt niks meer om naar uit te kijken op het nieuws.”

Dit aspect keert weer bij ‘acht frames’, en noteerden we in sterke mate bij afhakers van de traditionele nieuwsmedia.

Censuur

Ongeveer een vijfde van de bevroagden meent dat er censuur uitgeoefend wordt in de traditionele nieuwsmedia, hetzij opgelegd door een chef of van hogerhand, hetzij in de vorm van zelfcensuur. Dissidente stemmen in het coronadebat zouden zo niet aan bod mogen komen, en berichtgeving over gevoelige onderwerpen – zoals allochtone criminaliteit of problemen door migranten – zou onder de mat geveegd worden om radicaal rechts niet in de kaart te spelen. Er worden zaken verzwegen, is een meermaals gehoorde overtuiging.

Enkele uitspraken die dit illustreren:

“Het nieuws is eerder bedoeld om de mensen kalm te houden. Of eerder de economie. Als ze de mensen bang zouden maken is dat niet goed voor de economie. We leven in een democratie en ik denk dat er veel gecensureerd wordt door de overheid.”

“Er is geen overeenstemming in hoe de mensen stemmen enerzijds en hoe zich dat veruitwendigt op het beeldscherm, en anderzijds heb je het thema dat men bepaalde thema’s, onderwerpen niet wil brengen in de klassieke media omdat men weet dat dit een aantal electorale gevolgen zal hebben.”

Dit verwijt werd beduidend vaker gehoord bij wantrouwers dan bij afhakers.

Bangmakerij

Bij crisissen, zoals bij covid, de oorlog in Oekraïne en de energieprijzen, gaan de media in overdrive volgens een aantal interviewees. Grote koppen, schreeuwende beelden, en alarmerende cijfers wrijven het gevoel van crisis er extra in, in plaats van te zoeken naar sereniteit in een zee van onrust. Sommige mensen maken gewag van ‘paniekzaaiërij’. Vooral in covidtijden leek er nog maar één nieuwsonderwerp te zijn en, na aanvankelijk extra het nieuws te volgen, dreef dat vervolgens mensen weg van de nieuwsberichtgeving. Enkele uitspraken hierover:

“De media hebben in mijn ogen een groot aandeel in de paniekzaaiërij, ongeacht of je nu pro of contra vaccin bent of de vaccinatiepás een goed systeem vindt.”

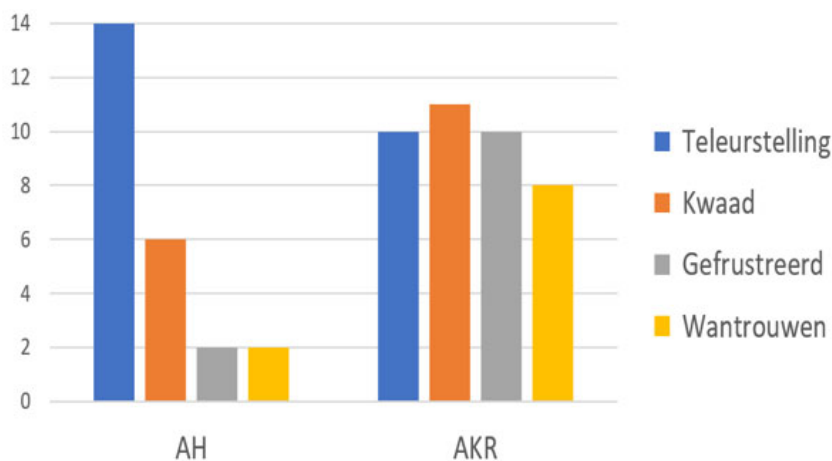
“Mijn gevoel is dat ze ons angstig proberen maken. En angstige mensen zijn geneigd zich te laten sturen van bovenaf hé. En leven in angst is zeker niet gezellig of gezond dus op gebied daarvan vind ik dat geen goede zaak.”

Deze reden om afstand te nemen van de traditionele nieuwsmedia werd vooral verwoord door afhakers.

Conclusie: bij alle genoemde redenen om afstand te nemen van de traditionele nieuwsmedia zijn er vijf weerkerende motieven. Drie ervan vinden we vooral terug bij wantrouwers: de eenzijdigheid van de nieuwsmedia, belangenvermenging en censuur. Drie vinden we vooral terug bij nieuwsmijders/afhakers: eenzijdigheid, negativiteit en bangmakerij.

Attitudes tegenover traditionele nieuwsmedia

Een van de gestelde vragen luidde: ‘Wat is je gevoel tegenover de klassieke nieuwsmedia?’ Deze vraag was niet voor iedereen meteen evident. Sommigen antwoordden aanvankelijk met een mening. Doorgevraagd, kwam haast iedereen uit bij een overheersend gevoel. Het vaakst noteerden we de volgende emoties: teleurstelling, kwaadheid, onverschilligheid, frustratie en wantrouwen of argwaan. Terwijl teleurstelling het meest prominente gevoel was bij afhakers, was kwaadheid de vaakst genoteerde attitude bij wantrouwers. De grafiek illustreert de verschillende accenten in attitudes bij wantrouwers (AKR) en bij afhakers (AH).

Een aantal respondenten gaf een evolutie in hun attitude weer. Meestal in de zin van: ‘eerst wond ik er mij nog in op, dan gaf ik het op en werd onverschillig’. Zoals verwoord door deze afhaker: *“Geëvolueerd van boos naar teleurgesteld naar meer berusting nu. Ik vind mijn informatie wel op een andere manier. Ik volg het nog steeds om niet volledig de andere kant op te gaan. Ik ben heel kwaad geweest toen ik ontdekte dat er leugens verteld werden. Ik riep soms tegen mijn tv. Nu vind ik het de energie niet meer waard. De journalisten moeten er maar mee leren leven. Uiteindelijk zal het zich wel eens keren tegen hun. (...)Zij doen hun ding, ik doe mijn ding. Ik heb mijn ideeën, zij die van hen.”*

Bij wantrouwers zagen we soms een evolutie van kwaadheid naar cynisme (‘ach, daar gaan ze weer!’) Het emotioneel engagement van wantrouwers ten aanzien van de traditionele media is groter dan dat van afhakers, wat niet onlogisch is. Wantrouwers blijven de media volgen, en voeden zich geregeld in hun negatieve attitude. Afhakers houden het vaak voor bekeken, wat leidt tot een onverschilligheid, een minder sterk emotionele geladenheid ten aanzien van de media. En toch ook wel tot teleurstelling, vaak wegens het negatief karakter van veel nieuws.

Naast deze meest vernoemde attitudes registreerden we in mindere mate gevoelens van angst, gedeprimeerd of gestresst zijn door het nieuws, weemoed of verdriet door de ‘telooftgang van de media’, en machteloosheid.

Enkele uitspraken die de meest voorkomende attitudes illustreren:

Teleurstelling:

“Vooral teleurgesteld ja. Wat ik altijd spijtig vind, omdat er waarschijnlijk heel veel journalisten zijn die ook andersdenkend zijn maar een job is nog steeds belangrijk en centen en die dus gewoon meelopen.”

“Teleurgesteld, ja. Je moet gewoon je job doen en voor de juiste berichtgeving zorgen. (...) er moet ook wel respect zijn voor de andere mening. Nu is het heel zwart-wit geworden en er is geen middenveld meer.”

“Een beetje teleurgesteld wel, omdat ik weet media is een heel machtig middel in deze tijd van desinformatie. Ze zouden er andere dingen mee kunnen doen. Nu wordt er veel onenigheid en angst gezaaid maar je zou er ook hoop en moed mee kunnen zaaien, maar dat doen ze niet. Dat vind ik echt jammer.”

Kwaadheid:

“Het is eigenlijk wel boos, zo nu. Vroeger was het echt boos, maar nu is het meer onverschillig omdat ik ook vaststel dat de modale Vlaming er ook niet meer in gelooft. Ik zeg het, iedereen kijkt nog naar het nieuws, maar gelooft er niets meer van. Steeds minder en minder gelooft de mens wat ze op het nieuws zien, gewoon omdat ze zich via allerhande andere kanalen een veel breder beeld kunnen vormen van wat er leeft.”

“Ik heb het gevoel dat media heel vaak aanspraak maken op autoriteitsargumenten ‘de experts zeggen’. Ik vind dat niet kunnen. Verdriet en toch ook opnieuw boosheid, potjandorie. Ik zie dag aan dag doodsbanige mensen. Wat maakt dat die mensen zo bang zijn? Met welke autoriteitsargumenten zijn zij er zo van doordrongen dat zelfs midden op een mooie zonnige dag in de natuur ze toch dat masker moeten aandoen? Media heeft daar veel mee te maken. Dit heeft wel een impact!”

“Diep teleurgesteld en woede. Omdat ik niet kan begrijpen dat je zo weinig eigenwaarde hebt, dat je niet meer de waarheid vertelt. Dat je maar aanneemt wat een ander zegt en vooral geen eigen onderzoek doet.”

Onverschilligheid:

“Ik ben onverschillig. Ik denk dat dat generatiegebonden is. Ik merk wel dat jongere generaties sneller iets hebben van ‘kijk als wij er niet mee akkoord gaan, dan laten we het gewoon links liggen, dan is het niet aan ons besteed’, in plaats van daar echt boos van te worden.”

“Ik word er moe van, wil niet afgestompt geraken door het nieuws. Als ik mijn vreugde wil bewaren en mijn levenszin dan hou ik me daar zo weinig mogelijk mee bezig. Het tilt u niet op, het maakt u niet blij... dan kan je zeggen: als er slecht nieuws is, dan moet je dat toch horen. Als er echt nieuws is, ja, dan moet je het horen zoals de situatie in de Ardennen met de overstromingen, dan wil ik zelfs gaan helpen. Maar ik word moe van iets dat leeg is, en leeg maakt.”

“Soms onverschillig, soms lachwekkend, soms frustrerend en soms interessant. Want voor alle duidelijkheid. Ik vind dat er ook goede journalisten actief zijn binnen de klassieke

instituten. Journalisten die onwankelbaar doorbijten en aan sterke journalistiek proberen te doen.”

Frustratie:

“Soms gefrustreerd he. Je kunt daar niet kwaad op zijn maar frustratie soms omdat je denkt: dit is te eenzijdige berichtgeving, ik wil daar meer info over. Dat ontbreekt dikwijls wel, wat zijn ze nu weer aan het vertellen. Ik heb andere dingen gehoord, dit klopt toch niet?”

“Uiteindelijk is mijn frustratie met de media vooral een frustratie met het politieke systeem en de media die maar kan toekijken en zeggen: de dingen zijn wat ze zijn, schiet niet op de pianist. (...) iets tussen distaste (emotionele afkeer) en intellectueel begrijpen en iets van compassie. Zoals je in WO II van elke Duitse soldaat wel kon zeggen: het is niet zijn schuld. Ik heb begrip voor hoe de journalisten moeten opereren maar ik heb nog altijd wel een probleem met het nazileger, met de media als systeem.”

“Omdat er alleen maar één kant wordt getoond. Er wordt maar een verhaal verteld en er wordt niet verder gekeken dan hun neus lang is en dat zorgt voor frustraties.”

Wantrouwen:

“Argwaan. Vanuit het verleden.. Media en politiek is voor mij zo verweven met elkaar. Ze hebben er alle twee belang bij elkaar en bij crisissen. De media zetten de politici in de kijker en de politici hebben andersom de kijkers nodig. De media probeert mensen te sussen, een zeer belangrijk kanaal voor wie niet naar school gaat, om mensen te laten weten hoe ze zich moeten verhouden, gedragen.”

“Ik wantrouw media want ze wantrouwen mij en ze bejegenen ons negatief. Op slinkse wijze iets pejoratiefs in onze quotes stoppen; ik heb er persoonlijk slechte ervaringen mee. We strijden tegen het establishment, en media zijn beleidsversterkend. Dat hebben we uitdrukkelijk gezien met corona.” (een Vlaams Belanger)

Conclusie: niet verwonderlijk registreerden we vooral negatieve attitudes tegenover de traditionele nieuwsmedia, we gingen immers het gesprek aan met mensen die afstand genomen hebben ervan. We vinden een sterk emotioneel engagement bij wantrouwers, die in hoge mate gevoelens van kwaadheid, frustratie en argwaan uiten. Bij nieuwsmijders overheersen gevoelens van teleurstelling en onverschilligheid. In mindere mate werd gewag gemaakt van angst en tristesse. Ten slotte spraken sommigen ook waardering uit voor journalisten die in hun ogen goed werk leveren.

Acht frames

Na bovengenoemde analyse hebben we uit de 80 interviews de belangrijkste weerkerende redenen om te wantrouwen of af te haken naast persoonskenmerken gelegd, en naast gemaakte suggesties aan het adres van de media. Deze oefening resulteert in acht frames. Ze kunnen beschouwd worden als subgroepen, of beter, de wijze waarop bepaalde respondenten kijken naar de media.

Deze frames zijn niet te beschouwen als elkaar uitsluitende categorieën, het zijn eerder elkaar aanvullende categorieën of zienswijzen. Iemand kan bijvoorbeeld als dominant frame een wantrouwen tegenover belangenvermenging koesteren, en bijkomend ook problemen hebben met een gepercipieerde negativiteit van het nieuws. Of iemand kan zich vooral herkennen in de kritiek op de eenzijdigheid van het nieuws, maar het nieuws verder als weinig nuttig voor zichzelf beschouwen. Doorgaans overheerst bij de gesprekspartners één frame in hun visie op de traditionele nieuwsmedia.

Enkele van de gestelde vragen in de interviews waren 'Wat mis je in de media?' en 'Wat zou er moeten gebeuren opdat jij zou overwegen terug meer het nieuws te volgen/ weer vertrouwen zou hebben in de klassieke media?' De antwoorden op deze vragen brengen we onder in de verschillende frames.

Dit zijn de acht onderscheiden frames die we distilleerden uit de 80 interviews:

Frames: nieuws is....

wantrouwers	nieuwsnijders
'te partijdig en beleidsbestendig'	' te negatief / deprimerend'
Belangenvermenging ' wiens brood men eet, ...'	' bangmakerij, paniekzaaijer'
' censuur en doofpotoperaties'	' te veel sensatie'
' gekleurd door te westerse bril'	' niet nuttig voor mij'

We overlopen achtereenvolgens de vier belangrijkste frames die we detecteren bij wantrouwers, en die bij nieuwsnijders/afhakkers.

Frames bij wantrouwers:

Nieuws is te partijdig en beleidsbestendigend

Dit perspectief op de traditionele media loopt parallel met de kritiek 'de traditionele nieuwsmedia zijn te eenzijdig'. Media worden gezien als bewakers van de maatschappelijke status quo, ze delen de kant van de machthebbers, de overheden, en stellen zich te weinig kritisch op hiertegenover. Het is de overtuiging dat stemmen die ingaan tegen het dominante narratief of discours, veelal geweerd worden uit de media, denigrerend behandeld of belachelijk gemaakt worden.

De overwegende attitude tegenover de media is hier kwaadheid en frustratie.

Dit perspectief werd in ons sample vooral gedeeld door mannen, voornamelijk politiek rechts georiënteerd, en langgeschoold, maar ook door een aantal vrouwen, welbepaald vrouwen die aangaven dat hun kritiek op de coronaberichtgeving een belangrijke reden was om het voor bekeken te houden met de traditionele nieuwsmedia. (zie voor dit laatste ook: frames bij nieuwsmijders)

Wat geven deze mensen aan te missen in de media? Verschillende stemmen, representativiteit (politiek), problemen durven benoemen en 'aandacht voor waar mensen echt van wakker liggen'.

Wat hen de weg terug zou doen vinden naar de traditionele nieuwsmedia, houdt hiermee verband. Ze vragen meer tegensprekelijk debat, dat er meer tegenstemmen aan bod zouden komen, meer politieke representativiteit, en dat bepaalde dossiers dieper onderzocht zouden worden. Een deel van deze groep gelooft niet in een weg terug naar de traditionele media, voor hen hebben de media het al verkorven.

Qua achtergrond maakt een deel van deze groep gewag van opgroeien in een eerder rechts gezin, en/of een gezin waar met een stevige hand en conservatieve waarden werd opgevoed. Sommigen gaven aan uit een politiek neutraal of eerder links gezin komen, het thuis niet breed gehad te hebben. Door hard te werken hebben ze iets van hun leven gemaakt en ze verwachten dat anderen dit ook doen, en er niet van uitgaan welvaart zomaar cadeau te krijgen in het leven. Een deel van deze respondenten gaf aan dat ze altijd al een kritisch of rebels karakter hadden, en bijvoorbeeld ook in school kritische vragen stelden aan leerkrachten. Met dezelfde kritische geest bejegenen ze de media.

Enkele uitspraken die we terugvonden in deze groep:

"Er was geen plaats voor enige twijfel binnen die mainstream media. Terwijl precies onze maatschappijen draaien rond tegenstrijdigheid, debat, tegenspraak. Dus twijfel. En vooral, je moet de wetenschap volgen. Maar wij kregen de wetenschap niet, wij kregen Marc van Ranst."

"Het wordt bekeken vanuit linkerzijde, vanuit een rode bril. Begin gewoon eens zaken te benoemen zoals ze effectief zijn, noem relschoppers relschoppers (...) Journalisten capteren

het ongenoegen van de mensen niet meer, vb onzekerheid van jongeren, ga ik nog een huis kunnen vinden, of een crèche voor mijn kids...”

Belangenvermenging: ‘wiens brood men eet, diens woord men spreekt’

Dit frame loopt parallel met de kritiek van ‘belangenvermenging’ als reden om te wantrouwen. Er heerst argwaan tegen overlappende belangen tussen de media enerzijds en de commerciële actoren (aandeelhouders, adverteerders) en overheden anderzijds. Deze overlappende belangen staan voldoende onafhankelijkheid in de weg, meent wie dit frame onderschrijft. Om die redenen zijn de media volgens hen niet te vertrouwen.

De vaakst genoteerde attitudes in deze groep zijn wantrouwen/argwaan.

We vonden dit frame terug bij zowel politiek links als rechts georiënteerden, en bij zowel mannen als vrouwen. De meesten waren ouder dan 40 jaar en langgeschoold.

Wat zeggen deze mensen te missen in de media? Vooral grondig onderzoek, en voldoende verscheidenheid aan perspectieven.

De weg terug naar de traditionele nieuwsmedia loopt voor deze mensen via een aantoonbare onafhankelijkheid, doorgedreven onderzoeksjournalistiek, en een grote transparantie over bronnen, cijfers en werkwijze van de media.

Qua achtergrond geven heel wat respondenten aan te komen uit geëngageerde gezinnen, die bijvoorbeeld actief waren in de plaatselijke politiek of het verenigingsleven. In heel wat van deze gezinnen vormde een maatschappelijke bewogenheid en kritische geest deel van het opgroeien.

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

“Follow the money, kijk waar het geld vandaan komt en die (wie investeert in media) gaan daar invloed op hebben. Ge gaat niets financieren als ge het fundamenteel oneens zijt met... Ik denk niet dat die elke dag aan tafel zitten en zeggen: ‘Dat wel, dat niet’. Dat niet, maar wel grote sturingen.”

“Ik geloof dat de laatste 20 – 30 jaar de corporatistische en belangenvermengingen van journalisten met grootkapitaal dat die enorm verergerd is. Hoe meer geconcentreerd media zijn hoe meer controleerbaar ze zijn en hoe meer ze overlappen met het kapitaal. Dat is een misdaad tegen de democratie.”

Censuur en doofpotoperaties

Dit element kwam al aan bod als reden om de traditionele nieuwsmedia te wantrouwen. Dit frame geldt slechts een kleine minderheid van de respondenten, desalniettemin een duidelijk te onderscheiden subgroep. Deze mensen geloven niet dat de traditionele nieuwsmedia de waarheid brengen, integendeel. Ze menen dat media informatie

achterhouden, verzwijgen, verdraaien, omdat het gaat om waarheden die het establishment niet goed uitkomen.

De overheersende attitude hier is teleurstelling en wantrouwen.

Dit frame vonden we haast uitsluitend bij mannen die politiek rechts georiënteerd zijn, kort- of langgeschoold.

Wat geven ze aan te missen in de media? Kritische zin, de waarheid, of 'de waarheid in vraag stellen'.

Deze groep zal niet snel de weg terug vinden naar de traditionele nieuwsmedia. Deze gesprekspartners geven aan geen geloof meer te hechten aan de traditionele nieuwsmedia, en vinden dat de media zich mogen verontschuldigen voor alle onwaarheden en leugens die door hen verspreid werden.

Qua achtergrond vinden we bij deze respondenten deels een jeugd in een rechts gezin, deels rebellie op jonge leeftijd, bijvoorbeeld op school of thuis, en deels negatieve ervaringen van verscheiden aard. Zij staan zeer kritisch tegenover het huidig maatschappelijk bestel.

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

"Corona is een grote doofpot geworden. Dat heb je wel in journalistiek: doofpotten."

(over Marokkaanse jongeren na geweldpleging op vrouw) *"Ik denk dat het een veel groter probleem is als ge vanuit de logica denkt 'onze maatschappij is te dom, ze gaan allemaal rechts stemmen, ze willen die er allemaal uit dus we gaan daar niet over berichten', maar het is wel aan het gebeuren. Dus ge zijt het actief aan het negeren. En dan zijt ge veel meer olie aan het geven voor het probleem dus het is een soort selffulfilling prophecy (...)"*

Gekleurd door te westerse bril

Dit frame vonden we slechts terug bij een handvol respondenten, het vormt wel een specifiek perspectief op de traditionele nieuwsmedia. Volgens deze mensen zijn de nieuwscriteria te eng en te westers gekleurd: de hele wereld wordt vanuit een westerse bril benaderd terwijl er andere perspectieven mogelijk zijn die niet/weinig aan bod komen.

De overheersende attitude hier is teleurstelling en kwaadheid.

Het beperkt aantal mensen in deze subgroep is politiek neutraal of links. Opvallend is een link met het buitenland, bijvoorbeeld door een tijd gestudeerd of gewerkt te hebben in een ander land of continent, of door een buitenlandse partner die hen introduceert in niet-westerse media die een andere bril bieden.

Ze missen dus duidelijk andere perspectieven op wereldproblemen, op internationale dossiers.

Ze verwijten westerse media te veel uit hetzelfde vaatje van bepaalde persagentschappen te tappen, en zouden het nieuws aantrekkelijker/geloofwaardiger vinden indien in berichtgeving over bepaalde werelddelen journalisten uit die werelddelen zelf (in plaats van westerse journalisten) aan het woord zouden gelaten worden.

Een uitspraak die dit frame illustreert:

“Ik maak me al lang kwaad over hoe kranten en andere media conflicten in het buitenland heel eenzijdig presenteren. En dan heel vaak niet uit kwade wil maar omdat ze overnemen wat er al gedrukt is in andere kranten of wat AP of Reuters verspreidt.”

Frames bij nieuwsmijders:

Voor we de frames presenteren die we uitgesproken terugvinden bij nieuwsmijders of afhakers van de traditionele nieuwsmedia, is het belangrijk om aan te geven dat ‘het nieuws is partijdig en beleidsbestendig’, het voornaamste frame bij wantrouwers, ook hoog scoort bij afhakers. Ruim een derde van de afhakers onderschrijft dit perspectief. Het gaat vooral om vrouwen. Ze zijn vaker politiek neutraal of links georiënteerd dan de wantrouwers die dit perspectief onderschrijven. Niet zelden ligt kritiek op coronaberichtgeving aan de basis van dit verwijt bij hen.

Nieuws is te negatief, te deprimerend

Bij de afhakers is afkeer van de negativiteit van het nieuws het meest uitgesproken frame. Nieuws voedt niet, het deprimeert, maakt machteloos, biedt te weinig meerwaarde voor deze subgroep om zich ermee in te laten. De lasten wegen zwaarder door dan de baten.

De overheersende attitudes in deze groep zijn teleurstelling, ‘gedepriimeerd’ en onverschillig.

In deze groep vinden we een duidelijk overwicht van vrouwen en, zoals we al eerder aanstipten, in de jongere leeftijdscategorie – tussen 24 en 35 jaar – is dit een belangrijke reden om af te haken van het nieuwsaanbod.

Wat missen deze mensen? Ze verlangen naar meer positief, opbouwend, verbindend en probleemoplossend nieuws, nieuws dat hun veerkracht ondersteunt of versterkt in plaats van ondermijnt. Enkelen geven ook aan te verlangen naar voldoende luchtig nieuws.

Gevraagd naar wat ze nodig hebben om de weg terug te vinden naar de traditionele nieuwsmedia, geven ze aan: meer positief, opbouwend, oplossingsgericht nieuws.

Qua achtergrond gaat het om een groep die aangeeft dat nieuws ‘too much’ is voor hen. Het gaat dan niet noodzakelijk om een gevoel van overload op zich, wel over het feit dat ze de negativiteit van veel nieuwsverhalen niet meer bij een vaak als gestresst leven kunnen nemen. Ze verwijzen spontaan naar trauma’s uit hun kindertijd of naar meer recente verlieservaringen, waardoor hun persoonlijke emmer al vol zit en er geen nare zaken meer bij kunnen. Enkele mensen verwijzen naar moeite met prikkels omdat ze hoogsensitief zijn,

weer anderen naar de combi van werk en gezin die al voldoende belastend is. Deze groep geeft aan dat nieuwsmijden voor hen een vorm van zelfbescherming is.

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

“Het deprimeerde me, al die negatieve contexten. Ik werd daar echt depressief van. Ja, ik word er negatief geladen van. Waar je je geest mee voedt, dat heeft effect op u, zeker als het repetitief is.”

“Ik vind dat ik overdag, door de job die ik doe, al heel erg overprikkeld word, dat ik het er ook niet echt meer wil bijnemen. Al dat slecht nieuws, ik wil het ook niet meer weten of zo. Het draagt niets positief bij aan mijn dag.”

Nieuwsberichtgeving doet aan bangmakerij

Dit frame sluit enigszins aan het vorige, maar de afkeer tegenover de nieuwsmedia is meer uitgesproken. Ze gaat verder dan de media als bron van negativiteit ervaren. De media worden er hier van beschuldigd aan bangmakerij of paniekzaaiërij te doen, wat een negatieve intentie veronderstelt. De media overdrijven in de ogen van deze groep zodanig in het opkloppen van crisissen dat dit angst genereert.

De overheersende attitudes hier zijn teleurstelling en stress.

We vinden dit perspectief haast uitsluitend bij respondenten onder de veertig jaar. Dit bevestigt wat hierboven al werd aangestipt: jongere generaties zijn gevoeliger voor een negatieve toon en voor alarmistische berichten. We vinden dit perspectief ook overwegend terug bij mensen die politiek neutraal of links georiënteerd zijn. Enkele wantrouwers onderschrijven dit frame, maar hoofdzakelijk situeert het zich bij afhakers.

Deze groep zegt transparantie en context te missen bij cijfers, een ruimere omkadering van thema's. Om dit concreter te maken met een voorbeeld: iemand stipt aan dat er een sfeer van paniek gecreëerd wordt over bedden op intensieve zorg die vol liggen met covidpatiënten. Er wordt geen gewag gemaakt dat er slechts iets meer dan een handvol bedden in een bepaald hospitaal hiervoor voorzien werd, ze geeft dit als een voorbeeld van context of duiding die ze mist.

Om deze groep terug geïnteresseerd te krijgen in de media moeten alarmistische koppen teruggeschroefd worden, en plaats maken voor meer context en duiding bij cijfers en problemen. Een betere balans in het soort topics dat aan bod komt zou ook helpen, suggereren sommigen. Dit sluit aan bij de eerder weergegeven afkeer van een overdosis negatief nieuws.

Qua achtergrond zien we een gevoeligheid die we bij het frame hierboven ook al vaststelden. Een eerdere negatieve gezinscontext of een grote persoonlijke gevoeligheid dragen bij tot het afhaken van de nieuwsmedia..

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

“Ik denk aan de terroristenaanslagen van vijf jaar geleden. Als je vijftig keer per dag het woord ‘terrorist’ en ‘bomaanslag’ hoort, op den duur, dat sluipt in uw gedachten en op de duur zou je in angst blijven leven.”

“Met corona was er iets fucked up gaande in de wereld en mensen waren constant bang. Dat is niet hoe ik mijn leven wil leiden.”

Nieuws brengt te veel sensatie

‘Nieuws is partijdig en beleidsbestendigend’ en ‘het is te negatief’ zijn de twee grote frames bij afhakers. Het frame ‘nieuws brengt te veel sensatie’ vonden we terug een kleinere groep. Deze mensen storen zich aan wat ze beschouwen als ‘onzin’, frivole items die in hun ogen niets meer te maken hebben met journalistiek, het opkloppen van titels en opvullen van content met ‘clickbait’. Voor hen mag het nieuws beperkt blijven tot diepgravende artikels en meer relevante items.

De overheersende attitude is hier teleurstelling, frustratie en wantrouwen.

We vinden in deze groep hoofdzakelijk vrouwen, politiek neutraal of links, en kortgeschoolden.

Ze geven aan ‘echt nieuws’ te missen (“geen onzin”), integer nieuws dat niet opgeklopt wordt.

Als manier om hen terug meer geïnteresseerd te krijgen in de media suggereren ze dat *clickbait* best beperkt wordt, en dat er meer aandacht is voor evenwichtige, niet opgeklopte of polariserende titels.

Deze subgroep is te klein om uitspraken te kunnen doen over achtergronden van deze mensen.

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

“Onlangs zag ik iets in de trend van ‘Aster en Lize hebben heuglijk nieuws’. Dan denk je oké, ze gaan trouwen of Lize is zwanger of zoiets. Maar dan open je het artikel en dan staat er gewoon dat ze een katje hebben.”

“Ik erger mij dood aan hoe titels op een sensationele manier mensen willen overtuigen om toch iets te gaan lezen. Die clickbait, ik merk dat veel dingen uit de context worden getrokken. Zelfs de klassieke of kwalitatieve kranten zijn daar heel hard mee bezig. (...) Ik vind dat geen vals nieuws zelfs maar non-nieuws, niet krantwaardig gewoon.”

Nieuws is niet nuttig voor mij

Slechts een handvol respondenten gaf aan het nieuws niet nuttig te vinden voor hun dagelijks leven. Verwacht mag worden dat deze groep in realiteit niet zo klein is, omdat deze mensen niet staan te springen om mee te werken aan academisch onderzoek. Wellicht

vinden ze ook dat te weinig nuttig voor hun leven. Toch vonden we een aantal van hen bereid hun perspectief toe te lichten.

Hun overheersende attitude is onverschilligheid en desinteresse.

In ons sample vonden we dit frame vooral bij vrouwen, kort opgeleid en politiek neutraal of links. Ook de politiek liet de meesten van hen onverschillig. Men kan zich afvragen of niet op de hoogte zijn van wat speelt in de samenleving en het nieuws nutteloos vinden, effecten kan hebben op het stemgedrag. Deze vraag viel buiten de scope van het onderzoek, maar we noteerden wel volgende uitspraak van een jonge afhaakster: *“Ik duid gewoon iets aan met mijn ogen toe. Als het de gemeenteverkiezingen zijn, dan denk ik: wie ken ik? En dan zal ik daar mijn stem op geven, maar welke partij dat is...”*

Gevraagd naar wat ze missen, hebben deze mensen moeite om te verwoorden wat ze verwachten van de media. Sommigen zijn al jarenlang nieuwsmijders en hebben voeling met de media verloren. Enkelen opperden dat ze iets zouden hebben aan nieuws dat hen concreet iets zou bijbrengen, zoals omgaan met bepaalde gezondheidsproblemen, of info over de niche in de muziek die hen interesseert.

Deze groep zal niet snel de weg terug vinden naar de traditionele nieuwsmedia. Voor items in hun interessegebied vinden ze langs andere wegen informatie.

Qua achtergrond is deze groep te beperkt om uitspraken over te kunnen doen. Iemand gaf aan dat ze al ‘genoeg katjes te geselen had om me met onnuttige zaken bezig te houden.’

Enkele uitspraken die dit frame illustreren:

“Daar worden dingen verteld waar ik geen nut mee heb en dingen waar ik niks aan kan veranderen. (...) Dat heeft niks met mij te maken, ik kan hier ook niets aan doen.”

“Als ik een keer de krant opensla, dan interesseert de helft me zeker al niet. Als ik eens naar het journaal luister in de auto dan schrik ik soms echt van wat er gemeld wordt als nieuwswaardig. Ik zeg maar dat er in Bommerkanten een ongeval gebeurd is met twee doden.”

Conclusie: De kritieken van wantrouwers en nieuwsmijders vallen onder te brengen in een achttal frames, waarvan sommigen breed gedragen worden door het sample van onze interviewpartners. De meest prominente frames lopen parallel met de redenen voor afhaken of wantrouwen die we hierboven bespraken. ‘Het nieuws is partijdig en beleidsbestendig’ vertoont een parallel met ‘eenzijdigheid van de media’ We registreren dit verwijt bij zowel wantrouwers als afhakers. Ook de kritiek van ‘belangenvermenging’ keert terug als een gedeeld frame, dit vooral bij de wantrouwers. Het derde meest prominente frame dat we identificeerden, vooral bij afhakers, is ‘het nieuws is te negatief’.

Enkele gevalstudies

Om de evolutie in de houding tegenover de traditionele media concreter te maken, geven we een drietal individuele getuigenissen weer. De hier gebruikte namen zijn niet de echte namen, en enkele details werden gewijzigd. Deze verhalen geven een beeld van de verwevenheid tussen gezinsachtergrond, waarden, attitudes, en kritieken op de media.

Aline (combi van wantrouwer en afhaker)

Aline is 24 jaar en heeft een diploma secundair onderwijs. Ze is erg sociaal bewogen en studeert momenteel aan een sociale hogeschool. Ze is geïrriteerd en teleurgesteld door de media, voelt zich ook boos en machteloos, en gaandeweg steeds meer onverschillig. De coronaperiode vormde de aanleiding hiervoor. Ze zegt politiek neutraal te zijn, niet links of rechts, en geeft een 5 op 10 aan haar vertrouwen in de media.

Aline heeft een normale, gelukkige jeugd gehad. *“We zijn een zeer open minded gezin. Ik heb één zus en mijn ouders zijn nog steeds gelukkig samen. We hebben goede contacten met elkaar en wonen nog steeds samen onder hetzelfde dak. Ik ben wel een heel zelfstandig iemand.”* Haar ouders volgden de traditionele media toen zij opgroeide: *“Ik ben opgegroeid met de VRT, Canvas, Ketnet,. Mijn mama luisterde enkel naar de radio en mijn papa luisterde naar de radio en keek naar de VRT en Canvas. Mijn ouders vond het nieuws vroeger vrij belangrijk en volgden het toen nog.”*

Door samen met haar ouders krijgt ze soms het nieuws mee: *“Als ik met mijn ouders samen eet en toevallig kijken zij naar het nieuws, maar zij kijken ook al bijna niet meer. Nu is dat dus echt heel, heel, heel zelden. Het is echt als ik toevallig de tv aanzet en het stond al op één dat ik het nieuws even kijk. Maar ik heb dan ook wel al snel iets van ‘fuck it’. Voor de rest zou ik zeggen, zo van die HLN-artikels lees ik. Dat springt wel eens in mijn oog en dan ga ik al wel eens kijken wat er te lezen valt.”*

De coronaperiode vormde voor Aline aanleiding om af te haken: *“ Corona heeft mij eigenlijk ‘woke’ gemaakt. Zeker hoe dat ik het bekijk. Dat heeft een hele grote rol gespeeld. Er was een periode dat mensen wat kritischer waren, allez wij toch. Er werd al snel gezegd hier klopt iets niet. Mijn familie is al lang bezig met gezond eten en sporten, en probeert medicatie te vermijden. Door opzoekwerk te doen over nevenwerkingen van coronavaccin, kwam mijn papa bij kritische sites terecht. Daarna is die ‘hier klopt iets niet’ al snel geëvolueerd naar ‘wat kunnen ze ons hier nog allemaal wijsmaken en wat is er dan wel echt?’. Want ik wil er oprecht in geloven dat wat ons verteld wordt waar zou zijn. Daar zullen heel veel delen waarheid in zitten, maar ik denk toch dat er ook heel veel delen zijn, waarover we dan ook niets gaan weten. En dan heb ik al sneller iets van ‘waarom hou ik mij daarmee dan bezig?’”*

Aline drukt haar verontwaardiging uit over het feit dat Sam Brokken, een gezondheidswetenschapper aan wie zij geloof hecht, uit de media geweerd werd.

Aline leest nog wel stukken over bijvoorbeeld welzijn en mentale gezondheid, of over voeding, omdat deze onderwerpen haar interesseren. Meer politiek geladen thema's vermijdt ze: *“Als het dan gaat over het nieuws over de oorlog in Oekraïne en dat soort thema's, ligt het moeilijker. Er worden zaken gezegd die je wel je wilt geloven en waarvan ik*

wel op de hoogte wil zijn, maar ik moet wel zeggen dat ik daar altijd mijn twijfels bij heb. Dat is bij elk nieuwsbericht dat ik kijk of lees. Het is door de pandemie gekomen dat ik elke keer toch denk: vergeet niet om kritisch te denken, er kunnen nog andere meningen zijn. Een verhaal is grijs, het is niet zwart of wit. Door de coronaperiode heb ik beseft dat er niet één verhaal kan zijn. Er zijn meerdere kanten en die zou ik liever weten. Dat vind ik spijtig aan het nieuws dat ze niet alle kanten laten zien.”

Ze was nooit een sterke nieuwsconsument, maar de voorbije jaren nam ze echt afstand: *“Ik moet zeggen, ik ben voor de pandemie ook niet de grootste nieuwsvolger geweest. Ik kijk nu meer gefocust. Nu denk ik wel al snel, ‘ja, ja, het zal wel waar zijn’. Ik begin daar dan ook mopjes over te maken, maar in mijn onderbewustzijn weet ik wel dat ik dat dan ook echt wel zo vind. Dat merk ik wel bij mezelf.”* Haar boosheid maakte meer en meer plaats voor onverschilligheid, en het nieuws mijden vindt ze eigenlijk gezond: *“Zoals algemeen geweten is heeft de coronaperiode psychische schade achtergelaten bij veel mensen. Daarom wou ik mijzelf beschermen tegen nog meer informatie.”*

Dit zegt Aline te missen in de media: *“Kritischere meningen, meer multidisciplinaire debatten en minder eenzijdigheid. Verder alles wat de mens nodig heeft om goed te leven. Dus vooral meer over gezondheid, voeding, mentale gezondheid en lifestyle. Rond mentale gezondheid hangt er nog veel taboe.”*

Wat zou haar de weg doen terugvinden naar de traditionele nieuwsmedia? *“De traditionele media mag voor mij kritischer zijn en er moet meer onderzoeksjournalistiek zijn in de plaats van fait divers. Het is er wel al, maar het mag uitgebreider. Ik heb het gevoel dat de media maar al te vaak een echokamer is van dezelfde meningen en mensen. Dat moet veranderen.”*

Aline staat geëngageerd in het leven, het geeft haar bestaan zin: *“Voor mij is ethisch het juiste doen zeer belangrijk. Mijn doel is om een verschil te maken voor de mensen en dingen rond mij en het juiste te proberen doen. Ik probeer mensen door mijn opleiding als sociaal werker te helpen. Op die manier probeer ik een verschil te maken voor anderen en de dingen rond mij.”*

Jordi (mijdt de media)

Jordi is een man van 29 jaar, die werkt als sportcoach, daarnaast ook in een winkel. Hij heeft zijn middelbare school niet afgemaakt, werkte zich een tijd in de nesten en herpakte zich. Hij wil gaan voor positiviteit in het leven. Hij geeft de media qua vertrouwen een 5 op 10, en is teleurgesteld in de negativiteit van het nieuws, vindt dat de media ook aan paniekzaaiërij en framing doen. Om deze redenen haakt hij af. Jordi heeft migratieroots, het speelt een rol in zijn verhaal. Politiek interesseert hem niet. Hij beschouwt zichzelf wel als links, gelooft in gelijke kansen voor iedereen.

De wieg van Jordi stond niet op een riante plaats. Zijn vader verliet al snel het gezin, Jordi bleef achter met zijn moeder met migratieroots en zijn oudere zus. De gewelddadige stiefvader maakte het samenleven erg moeilijk, Jordi maakte zijn middelbare school niet af

en raakte een tijd op de dool. Financieel kon het gezin overigens maar met moeite de eindjes aan elkaar knopen. In dat kluwen van onrust konden de media Jordi gestolen worden.

Toen hij zijn leven op de rails begon te krijgen, keek hij samen met zijn vriendin naar het nieuws en las ook geregeld krantenstukken op zijn smartphone, maar het maakte Jordi niet rustiger: *“Ik heb een Vlaamse naam maar ik zie er wel uit als een allochtoon. Ik ben heel gevoelig voor onrechtvaardigheid. Daklozen bijvoorbeeld die geen steun krijgen terwijl de stad wel geld heeft voor prestigeprojecten.”* Waar hij ook op afknapt is nieuws over allochtonen en de framing die hier volgens hem geregeld mee gepaard gaat: *“Als er iets gebeurt, en er zijn allochtonen bij betrokken, dan schuift men dat naar voor. Wat heeft die etnische achtergrond nu te maken met de situatie, zoals laatst op de Blaarmeersen? Ik knap enorm af op de verwijzing naar etnische dingen. Het is heel gekleurd. Je merkt ook dat het leeft onder de mensen. Veel mensen volgen klakkeloos wat er wordt geschreven of verteld op het nieuws.”*

Hij legt de link met zijn leven: *“Ik ben er wel mee geconfronteerd geweest, met racisme, maar misschien heb ik er bewust voor gekozen mij daar niet door te laten raken.”* Liever geen nieuws volgen, dan weer eens geconfronteerd worden met een negatieve framing, is zijn conclusie. Hij verwijst naar nog een voorbeeld van in zijn ogen opgeklapt nieuws en zelfs ‘paniekzaaijerij’: *“De terroristenaanslagen van vijf jaar geleden. Als je vijftig keer per dag het woord ‘terrorist’ en ‘bomaanslag’ hoort, op den duur, dat sluipt in uw gedachten en op de duur zou je in angst blijven leven. In mijn beleving, in plaats van angst te zaaien, kan je iets positiefs brengen: wat kunnen we eraan doen? Wat kunnen we er samen aan doen?”*

Zijn houding tegenover politiek valt samen te vatten in volgende uitspraak: *“Met alle respect voor die mensen. Zij maken beslissingen voor ons, wij moeten gaan stemmen maar hebben wij een stem? In mijn beleving niet, we hebben stemrecht maar in mijn beleving heeft dat niet veel effect. Eens verkozen wordt er weinig rekening gehouden met wat wij denken. Die mannen verdienen veel te veel geld terwijl ik heel hard moet werken voor mijn centjes...”*

Jordi heeft afgehaakt van het nieuws, hij vindt dat hij zijn energie beter kan steken in zijn werk, zijn relatie en andere positieve zaken. Af en toe knaagt het wel wat dat hij daardoor minder goed op de hoogte is van wat er rondom hem gebeurt: *“Het is voor mij nu een dubbel gevoel want ik merk dat ik minder snel mee ben met de actualiteit. Dat ik het vaak van iemand moet horen. Dat is dubbel. Ergens voel ik wel een aantrekkingskracht om het nieuws te gaan volgen. Ik heb ook al wel enkele pogingen gewaagd, maar dan denk ik: oei, is dit dan het nieuws? En dan haak ik weer af. Het zou mij persoonlijk helpen, en heel veel mensen denk ik, om er af en toe iets positiefs in te steken.”*

In antwoord op de vraag wat hem de weg terug zou doen vinden naar de traditionele nieuwsmedia, zegt hij: *“Positiviteit, ja, maar het moet natuurlijk ook realistisch zijn. Maar ja, dat zou ik willen. Als ik nu het nieuws zie, ik word daar echt depressief van. Als ik een krant uitlees, of jaartal kijk – wat nu toch zeker een jaar geleden is – pfft, het is zoveel miserie. En ja, oke, er is veel miserie in de wereld, maar het mag ook een keer wat luchtiger en positiever zijn. Maar ja, ik weet, dat verkoopt niet goed, he, daar moet je ook realistisch in zijn. Maar*

dat zou me wel helpen, positieve, hoopgevende verhalen. Media zijn een machtig middel, maak er ook gebruik van in positieve zin en niet enkel om de mensen zot te maken.”

Paul (wantrouwt de media)

Paul is een universitair geschoolde man van 38 jaar. Hij heeft een gezin en werkt als manager. Zijn vertrouwen in de media is laag, een score van 3 op 10. Hij beschrijft zichzelf als gematigd politiek rechts. Zijn overheersend gevoel tegenover de traditionele media is kwaadheid. Hij mist vooral tegenstemmen.

Paul komt naar eigen zeggen uit een goed en warm nest. Zijn ouders hebben of hadden goede posities. Ze hadden het op financieel vlak niet moeilijk en ook Paul kreeg alle kansen om te studeren. Over de rol van media tijdens zijn jeugd zegt hij dit: *“Ik ben niet echt met de media opgegroeid. Ik ben vooral het nieuws beginnen volgen wanneer ik van start ging met mijn studies. Volgens mij lazen mijn ouders de Gazet van Antwerpen, maar ik las die nooit. Af en toe las ik sport, maar daar bleef het bij. Toen was ik zeker niet geïnteresseerd in de politiek.”*

Op politiek vlak heeft hij een gematigd rechtste voorkeur die hij zo verwoordt: *“Ik heb altijd sterk geloofd in het idee dat je verantwoordelijk bent voor je eigen daden en eigen geluk. Ik vind wel dat er een vorm van solidariteit bij hoort. Mensen die bijvoorbeeld gehandicapt worden of die omwille van een natuurramp alles verliezen, moeten geholpen worden. In België gaan we soms een stap te ver. We moeten zien dat we het niet lijdt tot een “vrijbuitersmentaliteit” en dat mensen niet gaan werken omdat ze dankzij uitkeringen kunnen overleven.”*

Paul stond lange tijd positief tegenover de politiek en de media, maar een kritische houding tegenover het coronabeleid en de berichtgeving hierover heeft hier verandering in gebracht. Over de politiek, die hij een vertrouwensscore van 5 op 10 geeft, stelt hij: *“Het land wordt wel nog draaiende gehouden, maar de hele coronacrisis heeft ervoor gezorgd dat mijn vertrouwen in de politiek is gedaald. Ze durven hun fouten niet toekennen uit angst dat ze volledig afgekraakt worden en hun geloofwaardigheid kwijt zijn. De fundamentele rechten en waarden zijn door de crisis aangetast. Daarvoor had ik hen wel een 7 of 8 op 10 gegeven.”*

De media moeten het ontgelden voor hem. Ze kleuren hun nieuws, meent hij. *“Ik geloof nog steeds wat de media zegt wanneer het over topics gaat die niet gerelateerd zijn aan Covid-19. Op dat vlak heb ik geen problemen met wat er in het nieuws wordt uitgezonden. Wanneer het wel gaat over Covid-19, worden er nooit echte leugens gepubliceerd maar je ziet wel meteen dat ze de informatie kleuren.”* Als gevolg hiervan kijkt hij minder naar het nieuws. *“Sinds het begin van de coronacrisis jaag ik me meer en meer op in de traditionele media, zoals kranten en televisieprogramma’s. In die mate zelfs dat wij onze televisieabonnement helemaal hebben opgezegd enkele weken geleden. Wij kijken enkel naar Netflix of naar sportwedstrijden die wij online terugvinden. Vroeger keken we niet veel naar televisie, enkel af en toe naar het journaal of, de afspraak De Zevende Dag, maar dat is sinds de coronacrisis helemaal veranderd.”*

Hij blijft nog wel de kranten lezen, maar met een dosis wantrouwen. En hij voedt zich verder met alternatieve media. *“Ik lees eigenlijk nog zo goed als alle kranten om op de hoogte te blijven van het narratief in de kranten. Zo bepaal ik wat de boodschap is dat onze overheid wilt verspreiden. Vanuit dat oogpunt lees ik nog dagelijks de krant, maar ik zie het niet meer als objectief nieuws. Ik zie het wel als de spreekbuis van de regering. Ik zoek steeds meer naar objectief nieuws op alternatieve kanalen, zoals via Twitter; online wetenschappelijke artikelen die ik via bepaalde groepen op sociale media terugvind.”*

Paul is een van de gesprekspartners die aangeeft dat hij het tijdsintensief vindt om zelf op zoek te gaan naar de waarheid – je weet niet wat waar of niet waar is tegenwoordig -, maar dermate twijfelt aan de versie die hij leest in de traditionele nieuwsmedia dat hij toch zelf gaat graven. *“Ik raadpleeg alternatieve bronnen maar dat doe ik steeds met een kritische visie. Op de universiteit heb ik geleerd om kritisch na te denken en om niet zelf in een tunnelvisie te belanden. Je hebt tegenwoordig twee kampen, maar je moet ook in het andere kamp nagaan wat de opinie is. Je moet uitmaken wie wel en wie geen zinnige dingen zegt en dat is juist het moeilijke tegenwoordig. Je weet niet wat waar en onwaar is, waardoor je zelf je research moet doen. Ik geef eerlijk toe dat ik daar veel te veel tijd insteek (research) maar ik vind het te belangrijk om het gewoon naast me neer te leggen.”*

Paul's belangrijkste verwijt aan de media is dat deze te weinig tegenstemmen aan het woord laten: *“Ik vind het volgende een belangrijk punt: de tegenstem ontbreekt in de media. Er was maar één verhaal meer over, n.l.: iedereen moet zich zoveel mogelijk laten vaccineren en zo gaan we de pandemie oplossen. Mensen die een ander idee hadden, en die bijvoorbeeld van mening waren dat we ons moeten focussen op 65-plussers die zich vrijwillig willen laten vaccineren, en voor de rest het virus laten circuleren en op die manier immuniteit opbouwen, werden helemaal niet aan het woord gelaten. Zij werden meteen als anti-vaxers afgeschilderd.”*

Wat hij mist in de media en daar graag meer aan bod zou zien komen, ligt in de lijn met het voorgaande: *“De tegenstem moet meer aan bod komen door de twee partijen met elkaar te confronteren. Beide partijen zouden elkaar uitdagen en zo wordt er dan een waarheid gevonden. Wetenschap is altijd gebaseerd op these en antithese. Nu zeggen ze dat ze de waarheid kennen, maar de andere stem mag niet gehoord worden. Als je voelt dat jouw stem niet aan bod komt, is het logisch dat je je vertrouwen verliest en dat je je gaat afzetten. Dat is een trend die we tegenwoordig zien.”*

Paul is geen tafelspringer, hij voelt zich wel kwaad. Hij vertelt dat hij in een bepaalde krant de titel zag passeren “2 op de 3 Belgen zijn voor verplichte vaccinatie”, gebaseerd op een ‘flutpoll’, niet op een serieuze studie. Het sterkte hem in zijn overtuiging dat de media probeerden druk te zetten in een bepaalde richting, wat hij niet correct vond.

Paul geeft nog als zijn belangrijkste waarden en houvast in het leven mee: *“Mijn gezin, goed voor elkaar zorgen, eerlijkheid, vertrouwen, dat is een ankerpunt in mijn leven. Ook financiële onafhankelijkheid.”*

Tot slot

Aangespoord door ons eerder onderzoek over de toekomst van de journalistiek wilden we onderzoeken hoe en waarom mensen hun vertrouwen verliezen in journalistiek en in media, en waarom een deel van de bevolking afhaakt. De 80 gesprekspartners die we hierover interviewden reiken ons verschillende antwoorden aan, waarvan sommige elementen veelvuldig terugkeren. Deze hebben we hierboven gepresenteerd in een toelichting van de voornaamste redenen om te wantrouwen of af te haken, en in het verder uitdiepen van welke subgroepen welke perspectieven op de media innemen.

De casuïstiek levert interessante pistes op. Zo kwamen nogal wat interviewees vanuit een politiek linkse en, nog meer uitgesproken, vanuit een politiek rechtse hoek met forse kritiek op de traditionele nieuwsmedia. Gesprekspartners gaven openhartig hun evolutie aan. De ontwikkeling en de invloed hiervan op de houding tegenover traditionele nieuwsmedia zou nog verder uitgediept kunnen worden dan in het bestek van deze studie mogelijk was.

Hetzelfde geldt voor de gesprekspartners die aangaven dat de coronaberichtgeving voor hen een steen des aanstoots was. Dit was het geval voor maar liefst 37 van de 80 gesprekspartners. Tijdens de covidperiode werden wonden geslagen die voor een aantal mensen niet geheeld zijn, en de traditionele nieuwsmedia zijn voor hen kop van jut. Ondanks het feit dat de media een aantal kritische stukken brachten over diverse maatregelen en gelden die beter besteed hadden kunnen worden, voelde een deel van de gesprekspartners zich geïntimideerd door mediadruk om zich te laten vaccineren of het CST-ticket in te voeren. Ze vonden hun gading en nieuwsbronnen vaak via alternatieve media, en ze aarzelden niet om de traditionele nieuwsmedia manipulatief te noemen. Sommige van deze alternatieve nieuwsbronnen zijn intussen een eigen merk geworden, met een publiek dat uitermate kritisch of argwanend blijft tegenover de traditionele nieuwsmedia.

Moeten we ons zorgen maken over het aantal burgers dat de traditionele media de rug toekeert? Nieuw is het fenomeen niet, een zeker wantrouwen tegenover de media is van alle tijden, en Vlaanderen doet het qua vertrouwen niet slecht in vergelijking met een aantal andere landen. Het vertrouwen overheerst duidelijk op het wantrouwen. Het alternatieve aanbod voor wie traditionele media wantrouwt is wel groter en toegankelijker dan ooit tevoren, de toon scherper dan decennialang gangbaar was. Denk aan digitale bagger, bedreigingen en cancelcultuur, ook journalisten ontsnappen er niet meer aan. Sociale media voeden een maatschappelijke toxische polarisering die veel verder reikt dan kritiek op de media, en die de traditionele media desondanks een spiegel voorhoudt: ontsnappen zij aan de neiging tot polarisering of maken ze er mee deel van uit? Deze bevindingen nodigen uit tot reflectie over de rol die traditionele media innemen hiertegenover. Een recent onderzoek van Reuters Digital Report, gebaseerd op focusgroepen met wantrouwers in diverse landen, suggereert een stap verder te gaan in het adresseren hiervan: "The perspectives captured across many of these focus groups reflect frustrations with news media that too often defaults to forms of coverage that purport to be fair and factual, but which often reflect and reinforce a narrow view of the world shared by dominant groups in society, while systematically excluding the points of view of those who have not historically been afforded a voice in newsrooms to weigh in on such matters. Better representing marginalised and

underserved communities in news coverage requires a willingness to confront and rectify these disparities, not simply an acknowledgement of the problem.”⁷ De ontkenning dat dergelijk fenomeen ook bij ons een rol zou spelen is de kortste weg tot de instandhouding van de huidige kloof.

Verder vertoont het afhaken al jaren aan een stuk een stijgende lijn. Vooral de jongere generaties drukken onbehagen uit over de decennialang gangbare nieuwscriteria en hun focus op sensatie, problemen en conflict. Is de druk op lees- en kijkcijfers, gepaard met sterke titels en straffe verhalen en de acceleratie hiervan via alle mogelijke nieuwsplatformen, verzoenbaar met media die voeden en mee inspirerende oplossingen aanreiken op maatschappelijke en menselijke vragen? Hoe kan het nieuws ook bij die jongere groep als waardevol ervaren worden? ‘Journalisten zijn geconditioneerd om negatief nieuws te brengen, dat laat zich makkelijk vangen,’ meent een van de interviewpartners in ons sample. Zijn de nieuwscriteria die het twintig jaar geleden deden, nog altijd de nieuwscriteria waar deze tijd nood aan heeft? Geven commerciële dan wel ‘need to know’ criteria de doorslag? Is wat goed lijkt op korte termijn ook een wijze strategie op langere termijn?

We willen dit verslag van 80 onderzoeksinterviews afsluiten met nog meer vragen, namelijk de vaakst herhaalde wensen van deze gesprekspartners aan de traditionele nieuwsmedia:

- Kan er meer ruimte geboden worden aan tegenstemmen, aan meer tegensprekelijk debat tussen diverse standpunten in een verhaal?
- Kunnen jullie bewijzen dat je onafhankelijk opereert tegenover politieke en commerciële actoren?
- Zijn jullie transparant over bronnen, cijfers en werkwijze?
- Kan de berichtgeving meer positieve verhalen brengen, items over veerkracht en verbinding?

Tot slot een korte beschouwing over feiten en perceptie. Wanneer een glas op de grond stukvalt in scherven, is dit een feit. Wanneer het gaat om attitudes tegenover de traditionele media, komen we uit bij percepties. Idem dito wanneer traditionele media zich een mening vormen bij de attitudes van wie het met deze media voor bekeken houdt. De ene zijde meent dat de media dwalen, overdrijven of niet meer relevant of gezond zijn voor hen. De andere zijde meent wellicht dat de vele staaltjes van gedegen en gedreven journalistiek niet voldoende gezien of naar waarde geschat worden. Percepties voeden, meer dan wat ook, polarisering. Dat is vooral het geval wanneer groepen met uiteenlopende visies in hun eigen *incrowd* rondjes draaien, zo hun zienswijze versterken en het gesprek met elkaar niet aangaan.

Het ouderwetse café is als bron van informatie goeddeels vervangen door de digitale toog. Aanrakingen met de noden, de frustraties en de waarden van de ander verlopen vaak via soundbites. Enkel rechtstreeks het gesprek aangaan met de ander, ook die ander die we niet

⁷ Arguedas, A., Banerjee, S., Fletcher, R., Kleis Nielsen, R., Mont’Alverne, C., Toff, B. (2023). News fort he Powerful and Priveleged. How Misrepresentation and Underrepresentation of Disadvantaged Communities Undermine Trust in News. Reuters Digital Report.
<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-04/Ross%20Arguedas%20et%20al%20-%20News%20for%20the%20Powerful%20and%20Privileged%20FINAL.pdf>

spontaan tot onze kennissen- of vriendenkring zouden rekenen, kan het eigen perspectief verruimen en de voeling behouden met wie we niet spontaan tegenkomen.

Bijlagen

Bijlage 1: vragenlijst van onderzoeksinterviews

(semi-gestructureerd, face to face)

1. Waarom wil je meewerken hieraan?
2. Wil je jezelf voorstellen in vier of vijf zinnen?
3. Welk nieuws volg je nog / niet meer?
4. Wanneer begon berichtgeving je te irriteren/ of begon je af te haken? Concrete aanleiding? (eventueel concrete voorbeelden van berichtgeving die stoorde)
5. Waarom haak je af / sta je wantrouwig of kritisch tegenover het nieuws?
6. Waar haal je nu nieuws?
(indien via vriend/in of broer/zus: waar halen die het nieuws vandaan?)
7. Hoe maak je het onderscheid tussen nieuws dat je vertrouwt en dat je niet vertrouwt?
8. Op schaal van 0 tot 10 (met 0 minimum en 10 maximum), welk cijfer geef je aan
 - Je vertrouwen in het nieuwsmedia? (waarom)
 - Je vertrouwen in politiek? (waarom)
9. Op een schaal met 0 in het midden en 5 als maximum (5 Linkerkant van 0 voor Links, en 5 rechterkant van 0 voor Rechts), waar situeer je jezelf politiek gezien?
10. Wat is je gevoel tav de traditionele nieuwsmedia?
11. JEUGD/ aan welk nieuws werd je blootgesteld? Was je daarin geïnteresseerd?
(Uit welk soort gezin kom je? Wat deden je ouders?)
12. SCHOOL: welke boodschappen kreeg je mee?
(welke richting gevolgd? Wanneer beginnen werken?)
13. Wat zijn voor jou belangrijke waarden in het leven?
14. Wat geeft je houvast?

15. Wat zou er moeten gebeuren opdat jij zou overwegen terug het nieuws te volgen/het te waarderen?

Bijlage 2: beknopte literatuur over wantrouwen en nieuwsmijden

Het hier volgende overzicht is niet exhaustief.

We geven achtereenvolgens uitleg bij enkele gebruikte termen, studies over prevalentie van vertrouwen en nieuwsmijding in Vlaanderen en andere onderzoeken. Bij deze laatste geven we ter vergelijking enkele cijfers van prevalentie van deze fenomenen bij onze noorderburen, en een lijst met artikels en studies die informatief of nuttig waren voor ons opzet.

Gebruikte termen

We willen eerst het onderscheid duiden dat we hanteren tussen traditionele nieuwsmedia, ook wel mainstreammedia genoemd, en alternatieve media:

Traditionele nieuwsmedia of **mainstreammedia** verwijzen naar nieuwsmedia die een breed publiek bereiken via massacommunicatie, of dit nu via print, video, audio of enkel online gebeurt. In dit onderzoek gaat het om klassieke of traditionele nieuwsmedia: de grote kranten, nieuwsmagazine, publieke en commerciële omroepen die het Vlaamse landschap telt. (“We understand mainstream news media as a societal system that is formed by specific legacy news media organizations which themselves are characterized by certain, often hierarchical, organizational structures and traditional publishing routines.” Holt, K., Ustad Figenschou, T., Frischlich, L. 2019)

In tegenstelling tot de mainstream media bereiken **alternatieve media** doorgaans een sterk gefragmenteerde groep burgers (vaak volgens lijnen van politieke overtuiging), en bieden ze een alternatieve visie op items die in de op nieuws gerichte massamedia aan bod komen. (“Alternative news media position themselves as correctives of the mainstream news media, as expressed in editorial agendas or statements and/or are perceived as such by their audiences or third-parties.”, Holt, K. e.a. 2019). In ons onderzoek gaat het om relevante spelers als Doorbraak, Apache, DeWereldMorgen en PALnews.

Het is in deze zin dat we verwijzen naar traditionele en naar alternatieve nieuwsmedia in deze studie.

Prevalentie van vertrouwen versus wantrouwen Vlaanderen

Diverse studies werpen een licht op de prevalentie van vertrouwen /wantrouwen in de media en op nieuwsmijden, en op variabelen die hierbij een rol spelen:

Reuters Digital News Report

Wereldwijde, jaarlijks herhaalde bevraging door het Reuters Institute, Oxford University. Enkele gegevens over vertrouwen in de media, Reuters Digital News Report 2022⁸ (en vergelijking met het jaar ervoor), enkele landen:

	' I trust news most of time'		
	2020	2021	2022
Overall (globaal)	38 %	44 %	42%
Vlaanderen	51 %	61 %	57%
Wallonië	36 %	45 %	43%
Frankrijk	23 %	30 %	29%
Duitsland	45 %	53 %	50%
Nederland	52%	59 %	56%

In 8 van de 11 landen waar vertrouwen in media in het algemeen (' I trust news most of the time) in 2015 hoger scoorde dan 40 %, daalde het vertrouwen tussen 2015 tot 2019.⁹

In 2021 vertoonde het vertrouwen een lichte opleving. De nood aan betrouwbaar nieuws over corona is volgens Reuters waarschijnlijk debet aan de lichte opleving van het vertrouwen in de media in 2021 in veel landen. Dat vertrouwen vertoont op veel plaatsen sindsdien weer een (licht) dalende lijn, zij het niet overal.

Cijfers over Vlaanderen zijn terug te vinden op <https://www.nieuwsgebruik.be/>

In 2022 geeft in Vlaanderen 57 % van de bevroagden aan vertrouwen te hebben in de media, 16% van de bevroagden zegt wantrouwen te koesteren (2 pp meer dan het jaar ervoor)

Enkele kenmerken:

- Het wantrouwen scoort het hoogst in de leeftijdsgroep 18 -24 jaar, nl. 24 %, zowat een kwart van deze leeftijdsgroep.
- Het wantrouwen scoort significant hoger bij wie aangeeft politiek rechts georiënteerd te zijn (28 %) dan bij wie aangeeft politiek links georiënteerd te zijn (15 %)

SCV-survey

De SCV-survey 'Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen' is een jaarlijkse face-to-face survey bij een toevallige steekproef van Nederlandstalige inwoners in het Vlaamse Gewest en

⁸ <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022>

⁹ 'Trust will get worse before it gets better' Reuters 2020

het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. De survey peilt naar opvattingen, overtuigingen en gedragingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk en beleidsrelevante thema's.

Vertrouwen in de media volgens survey van eind 2021 en gepubliceerd in het voorjaar van 2022 (eind april 2023 volgen nieuwe bevindingen).¹⁰

59% van de volwassen bevolking in het Vlaamse Gewest gaf eind 2021 aan (heel) veel vertrouwen te hebben in de berichtgeving van nieuwsprogramma's op televisie. Het vertrouwen in de berichtgeving van nieuwsprogramma's op de radio (56%) en van kranten lag iets lager (49%). Men had het minst vertrouwen in nieuwsberichten op nieuwswebsites op het internet (29%) en op sociale media (11%).

Imec-digimeter

Het onderzoekscentrum Imec brengt jaarlijks trends in kaart in verband met digitale evoluties, en volgt ook het mediagebruik.¹¹ Het gaat hiervoor aan de slag met een representatieve groep Vlamingen (N= 2309)

Tussen 2019 en 2022 fluctueerden de positieve antwoorden op de vraag 'in het algemeen vertrouw ik het nieuws' van 57%, over 63 % en 58 % naar 60 %. De scores voor vertrouwen zijn beduidend lager bij de jongere leeftijdsgroepen dan bij de oudere: 48 % voor 18- 24 jarigen, en 49 % bij 25-39-jarigen. Iets minder dan de helft van de respondenten in die leeftijdsgroepen geeft dus aan het nieuws te vertrouwen.

Prevalentie van nieuwsmijding in Vlaanderen

Research over nieuwsmijding wordt bemoeilijkt door het gebrek aan een eenduidige definitie over het fenomeen 'nieuwsmijding'. Hierdoor geven diverse studies zeer uiteenlopende prevalentiecijfers aan van dit fenomeen. Zo vinden de Scandinavische onderzoekers Skovgaard en Andersen (2019) 11 tot 73% nieuwsmijders volgens uiteenlopende studies.

Uit de metastudie van Skovgaard en Andersen kwamen als belangrijkste redenen voor nieuwsmijding naar voor: afweer tegen de negativiteit van het nieuws , gebrek aan vertrouwen in de media, en afstand nemen van information/news overload.

Nieuwsmijding wordt door *Reuters Digital News Report* ook in Vlaanderen bevraagd. In antwoord op de vraag 'Vermijd je soms actief het nieuws deze dagen?' antwoordde op vijf jaar tijd een duidelijk stijgend aandeel van de bevroegden 'vaak' of 'soms':

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/media-en-mediagebruik/vertrouwen-in-media>

¹¹ https://www.imec.be/sites/default/files/2023-03/imec_digimeter_2022.pdf

2017: 21 %
2019: 24 %
2021: 28 %
2022: 30 %

In de laatste bevraging van Reuters Digital Report Vlaanderen ¹² vinkten de respondenten vooral deze redenen aan om het nieuws te mijden:

- er is te veel aandacht voor onderwerpen als politiek
- het coronavirus, het nieuws heeft een negatieve invloed op mijn humeur
- ik ben uitgeput door de hoeveelheid nieuws die we tegenwoordig krijgen
- het nieuws is onbetrouwbaar of bevooroordeeld.

Andere onderzoeken

Onderzoek over wantrouwen en nieuwsmijding bij onze noorderburen

1) Onderzoek over vertrouwen/wantrouwen

Reuters Digital Report Nederland¹³

Het vertrouwen in het merendeel van het nieuws loopt in Nederland redelijk parallel met Vlaanderen. In 2018 zegde 59 % van de bevolking vertrouwen te hebben in het merendeel van het nieuws, in 2022 was dat 56 %. Tussendoor daalde het vertrouwen eerst tot 52 %, om met 59% scherp toe te nemen in de coronaperiode, en daarna weer wat af te zwakken tot 56 %. Opvallend en zorgwekkend is dat slechts 34 % van de jongste groep (18 tot 24 jaar) zegt vertrouwen te hebben, versus 46,5 % bij de 55-plussers.

Motivaction onderzoek, olv Irene Costera Meijer (UAmsterdam)

Het Motivaction onderzoek is een Nederlands online onderzoek onder 2 031 respondenten tussen 18 en 80 jaar, uitgevoerd in de periode 19-23 januari 2021, door studie bureau Motivaction i.s.m. prof Irene Costera- Meijer (UAmsterdam).¹⁴

De resultaten: 10 % wantrouwt het nieuws in het algemeen, 8 % het nieuws 'dat ikzelf gebruik'.

¹² <https://www.nieuwsgebruik.be/>

¹³ <https://www.cvdm.nl/wp-content/uploads/2020/01/Digital-News-Report-Nederland-2022.pdf>

¹⁴ <https://www.cvdm.nl/wp-content/uploads/2020/01/Digital-News-Report-Nederland-2021.pdf>

9% van de ondervraagden heeft zeer weinig vertrouwen in het nieuws, 13 % heeft juist zeer veel vertrouwen

Kenmerken van meer vertrouwen: hoger inkomen / hogere opleiding / eerder links

Kenmerken minder vertrouwen: lager inkomen/ midden opleiding / jongeren / eerder rechts

Ook in Nederland hebben jongeren minder vertrouwen in de media dan oudere groepen, al lijkt de groep van 18 tot 24 hier de kroon te spannen (40 % vertrouwen in media in algemeen versus 66 % van de plus 55-jarigen). 1 op 5 van de jongeren tussen 18 en 24 aan gaat akkoord met de stelling “journalisten in nieuwsorganisaties maken zich schuldig aan mis- en desinformatie”.

Het team van Irene Costera-Meijer voerde tussen oktober 2020 en april 2021 eveneens 226 diepte-interviews uit met wie twijfelt aan nieuws of wantrouwen koestert (maar het geloof nog niet helemaal kwijt is). Er werden markante verschillen genoteerd tussen de groep 45-plussers en de groep 18-34 jarigen:

45 plus	18-34-jarigen
Vertrouwen als basishouding	Scepsis als basishouding
Betrouwbaarheid = kenmerk van bepaalde bronnen, nieuwsmerken, journalisten	Betrouwbaarheid = zoekproces met tijdelijke uitkomst
Overgaan tot verificatie of falsificatie bij twijfel of wantrouwen	Overgaan tot verificatie of falsificatie wanneer ze in de stemming zijn/boodschap belangrijk genoeg is
Bij twijfel of wantrouwen: boos, teleurgesteld, gefrustreerd	Bij twijfel of wantrouwen: laconiek of gelaten

2) Onderzoek over nieuwsmijding

Reuters Digital Report geeft voor Nederland evenzeer als voor Vlaanderen stijgende aantallen burgers die afhaken.¹⁵

Tussen 2017 en 2022 is het aandeel van de bevrageden dat zegt ‘vaak tot soms’ het nieuws actief te mijden gestegen van 28 tot 38 %. Het betref in 2022 wel 48 % van de 25 tot 34-jarigen (versus 31 %) bij de 55-plussers. Net als in ons Vlaanderen is de belangrijkste reden voor nieuwsmijden bij onze noorderburen: er is te veel aandacht voor politiek en voor coronanieuws, gevolgd door ‘het nieuws kan een negatief effect hebben op mijn humeur’.

Onderzoeker Kiki De Bruin promoveert in Nederland over nieuwsmijding en onderzoekt onder meer of het afhaken een impact heeft op maatschappelijke participatie van nieuwsmijders.

¹⁵ <https://www.cvdm.nl/wp-content/uploads/2020/01/Digital-News-Report-Nederland-2022.pdf>

Ze onderzocht met enkele collega's of nieuwsmijding inhoudt dat mensen zich minder maatschappelijk en politiek engageren, zoals vaak verondersteld wordt.¹⁶ Dat bleek niet het geval te zijn volgens een enquête uitgevoerd tussen april en juli 2020 (N=1084), dus in volle crisisperiode. Integendeel, meer mijding resulteerde in meer maatschappelijk engagement.

Verder voerde ze met collega Renée Van der Nat een representatieve enquête in maart 2022 (N= 2619), aangevuld met diepte-interviews met nieuwsmijders. Uit het survey kwam een prevalentie van 65 % occasionele nieuwsmijders naar voor. De belangrijkste redenen voor nieuwsmijden waren:

- Negatieve gevoelens
- Niet interessant / andere interesses
- Kwaliteit van het nieuws onvoldoende
- Nieuws is te moeilijk/niet voor mij

Zij verwerkt deze gegevens momenteel verder in de vorm van een classificatie van verschillende soorten nieuwsmijders. (*publication pending*)

Studies die informatief of nuttig waren

1) Over vertrouwen versus wantrouwen in media:

Arguedas, A., Banerjee, S., Fletcher, R., Kleis Nielsen, R., Mont'Alverne, C., Toff, B. (2023). News fort he Powerful and Priveleged. How Misrepresentation and Underrepresentation of Disadvantaged Communities Undermine Trust in News. Reuters Digital Report.

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-04/Ross%20Arguedas%20et%20al%20-%20News%20for%20the%20Powerful%20and%20Privileged%20FINAL.pdf>

Brandsma, B. (2016). Polarisatie. Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken. Nederland: BB in Media

Fisher, C. (2016). The trouble with 'trust' in news media. Communication Research and Practice, 2(4), 451–465

¹⁶ Avoiding the news to participate in society? the longitudinal relationship between news avoidance and civic engagement, Jakob Ohme*, Kiki de Bruin, Yael de Haan, **Sanne Kruike-meier**, Toni G.L.A. van der Meer, **Rens Vliegenthart**. Zie <https://research.wur.nl/en/publications/avoiding-the-news-to-participate-in-society-the-longitudinal-rela>

Fuller, S. (2018). Post-truth: Knowledge as a power game. London: Anthem Press.

Gallup & Knight Foundation. (2018). American views: Trust, media, and democracy.

Hanitzsch, T., van Dalen, A., & Steindl, N. (2018). Caught in the nexus: A comparative and longitudinal analysis of public trust in the press. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/1940161217740695>

Kalogeropoulos, A., Suiter, J., Udris, L., & Eisenegger, M. (2019). News media trust and news consumption: Factors related to trust in news in 35 countries. *International Journal of Communication*, 13, 3672–3693

Picone, I., and K. Donders (2020). Reach or Trust Optimisation? A Citizen Trust Analysis in the Flemish Public Broadcaster VRT *Media and Communication*, 8(3), 348–358

Strömbäck, J., Tsfati, Y., Boomgaarden, H., Damstra, A., Lindgren, E., Vliegenthart, R., & Lindholm, T. (2020). News media trust and its impact on media use: Toward a framework for future research. *Annals of the International Communication Association*, 44(2). <https://doi.org/10.1080/23808985.2020.1755338>

Verplancke, M., Van Leuven, A., Busch, C. (2021). Digitale disconnectie. Kaders om radicalisering en polarisering beter te begrijpen. Rapport van Hannah Arendt Instituut. https://hannah-arendt.instituut/wp-content/uploads/2021/05/Rapport_digitale-disconnectie_deel-1_Kaders-om-polarisatie-en-radicalisering-beter-te-begrijpen.pdf

2) Over nieuwsmijding

de Bruin, K., de Haan, Y., Vliegenthart, R., Kruikemeier, S., and M. Boukes (2021). News Avoidance During the Covid-19 Crisis: Understanding Information Overload. *Digital Journalism* 1–17. doi:10.1080/21670811.2021.1957967.

Kalogeropoulos, A., R. Fletcher, and R. K. Nielsen (2020). Initial Surge in News Use around Coronavirus in the UK Has Been Followed by Significant Increase in News Avoidance. Reuters Institute for the Study of Journalism. May 19. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/initial-surge-news-use-around-coronavirus-uk-has-been-followed-significant-increase-news-avoidance>.

Mannell, K., and J.Meese (2022). From Doom-Scrolling to News Avoidance: Limiting News as a Wellbeing Strategy During Covid Lockdown. *Journalism Studies* 23 (3)

Nguyen, A., A. Smith, D. Jackson, and X. Zhao (2021). The Demand for Positive News. Report, Bournemouth University. Retrieved 24 August 2021, from <http://eprints.bournemouth.ac.uk/35631/1/Pandemic%20News%20Experience%20Pre-Print%20v6.pdf>.

Park, C. S. (2019). Does Too Much News on Social Media Discourage News Seeking? Mediating Role of News Efficacy Between Perceived News Overload and News Avoidance on Social Media.”*Social Media + Society* 5 (3): 1–12.

Skovsgaard, M., and K. Andersen (2020). Conceptualizing News Avoidance: Towards a Shared Understanding of Different Causes and Potential Solutions. *Journalism Studies* 21 (4): 459–476.

Toff, B., and A. Kalogeropoulos (2020). All the News That’s Fit to Ignore: How the Information Environment Does and Does Not Shape News Avoidance. *Public Opinion Quarterly* 84 (1): 366–390.

Toff, B., and R. A. Palmer (2019). Explaining the Gender Gap in News Avoidance: “News-Is-for-Men” Perceptions and the Burdens of Caretaking. *Journalism Studies* 20 (11): 1563–1579.

Vandenplas,R.,Truyens,P., Vis, S.,Picone, I. (2021). Tuning out the news. A cross-media perspective on news avoidance practices of young news users in flanders during the COVI-19 pandemic. *Journalism Studies*, 22(16): 2197 - 2217